

USPOSABLJANJE ZA ŽIVLJENJSKO USPEŠNOST

RAZGIBAJMO ŽIVLJENJE Z UČENJEM

Izobraževalni
program za
odrasle

Usposabljanje za življenjsko uspešnost – Razgibajmo življenje z učenjem (UŽU – RŽU)

Leto nastanka programa: 2011

Leto posodobitve programa: 2022¹

Uredile in posodobile²: mag. Estera Možina (ACS), dr. Petra Javrh (ACS) in dr. Tina Kompore Jampani (ACS).

Jezikovni pregled: Vlasta Kunej

Oblikovanje: Larisa Hercog

Izdal: Andragoški center Slovenije

Zanj: dr. Nataša Potočnik

Leto in kraj izdaje: Ljubljana, 2022

Izdajo programa sta omogočila: Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada in Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.

Elektronska izdaja: spletna stran <https://www.acs.si/digitalna-bralnica/izobrazevalni-program-za-odrasle-uzu-rzu/>

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 130641923

ISBN 978-961-7116-43-4 (PDF)

1 Besedilo posodobljenega programa UŽU – RŽU je bilo sprejeto na 114. seji Stokovnega sveta Republike Slovenije za izobraževanje odraslih, ki je potekala 15. 6. 2022. Na podlagi sklepa Stokovnega sveta Republike Slovenije za izobraževanje odraslih, sprejetega na 114. seji, ki je potekala v sredo 15. 07. 2022, minister za izobraževanje, znanost in šport sprejme izobraževalni program za odrasle Usposabljanje za življenjsko uspešnost – Razgibajmo življenje z učenjem (UŽU – RŽU). Glej: Odredba o sprejemu izobraževalnega programa za odrasle Usposabljanje za življenjsko uspešnost – Razgibajmo življenje z učenjem (UŽU – RŽU), <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ODRE2776>

2 Načrtovalci prvotnega programa: Prvotni program UŽU – RŽU so leta 2011 sestavile: mag. Estera Možina (ACS), mag. Andreja Jelen Mernik in Marica Kamplet (Alfabeta, d. o. o.), Brigita Bratina in Cvetka Kavčič (PRC Tolmin). Program so leta 2022 posodobile: mag. Estera Možina (ACS), dr. Petra Javrh (ACS) in dr. Tina Kompore Jampani (ACS).

Izobraževalni program za odrasle

USPOSABLJANJE ZA
ŽIVLJENJSKO USPEŠNOST

RAZGIBAJMO
ŽIVLJENJE Z
UČENJEM

Vsebina

1	IME PROGRAMA	5
2	NAMEN PROGRAMA	5
3	CILJNA SKUPINA	8
4	CILJI IZOBRAŽEVALNEGA PROGRAMA	8
5	KATALOG ZNANJA ALI VSEBINA PROGRAMA	10
5.1	Struktura in vsebinska zasnova programa	10
5.2	Katalog znanja	11
6	TRAJANJE IZOBRAŽEVANJA	23
7	IZPITNI KATALOG ALI DRUGI NAČINI PREVERJANJA ZNANJA	23
8	POGOJI ZA UDELEŽBO	24
9	POGOJI ZA NAPREDOVANJE IN DOKONČANJE PROGRAMA	24
10	ORGANIZACIJA IZOBRAŽEVANJA	25
10.1	Didaktično-metodična navodila za izvedbo programa	25
10.2	Priporočene vsebine programa	27
10.3	Priporočene metode in oblike dela ter izvedbe programa	28
10.4	Viri za izvedbo programa	29
10.5	Priporočeno število udeležencev	30
10.6	Časovna razporeditev	30
10.7	Evalvacija programa	30
11	ZNANJE IN USPOSOBLJENOST STROKOVNIH DELAVCEV	30
12	POTRDILO O USPOSABLJANJU	31
	Literatura in viri za izvedbo programa	32

1 IME PROGRAMA

Usposabljanje za življenjsko uspešnost – Razgibajmo življenje z učenjem, s kratico UŽU – RŽU. Po vsebini je UŽU – RŽU javnoveljavni izobraževalni program za pridobivanje in zviševanje ravni pismenosti in temeljnih zmožnosti (16. člen ZOI-1).

2 NAMEN PROGRAMA

UŽU – RŽU je javnoveljavni izobraževalni program za odrasle za pridobivanje in zviševanje ravni pismenosti in temeljnih zmožnosti, po katerem se ne pridobi javnoveljavna izobrazba.

Temeljni namen programa je omogočiti starejšim odraslim obnavljanje ter pridobivanje znanja in spretnosti za socialno vključenost, za kakovostno, izpolnjeno in aktivno življenje. S tem se uresničuje tudi namen programov Usposabljanja za življenjsko uspešnost, to je povečanje samostojnosti in neodvisnosti udeležencev v različnih družbenih položajih, ki zahtevajo uporabo temeljnih zmožnosti. Program UŽU – RŽU naslavlja izhodiščno potrebo starejših odraslih, to pa je socialna vključenost in usposobljenost za obvladovanje življenjskih dogodkov in aktivno življenje v skupnosti. Za izpolnitev te potrebe so potrebni poudarki v nekaterih temeljnih zmožnostih.

Izobraževalna in socialna politika pogosto prezreta staranje družbe oziroma dolgoživost. Staranje prebivalstva se praviloma najbolj kaže v spremenjenih razmerjih med starostnimi skupinami. Staranje prebivalstva je proces, ki že poteka in se bo po demografskih projekcijah prihodnja leta še intenziviral. Po demografskih projekcijah za Slovenijo do leta 2050 in projekcijah starostne strukture se bo delež prebivalstva, ki je starejši od 65 let, do leta 2050 podvojil. Gospodarski, tehnološki in družbeni razvoj slovenske družbe bo prihodnja desetletja narekoval povečevanje stopnje delovne aktivnosti zlasti med starejšimi delovno sposobnimi prebivalci ter ohranjanje znanja, spretnosti in kompetenc za potrebe trga dela. Jelenc Krašovec in Kump (2006)¹ opozarjata, da spremlja umik iz aktivnega delovnega življenja razpad socialnih mrež iz delovnega in skupnostnega okolja. Te socialne mreže nadomestijo mreže socialne opore ali osebne mreže, ki dajejo posamezniku različne vrste neformalne pomoči in opore. Socialne mreže so ne le oblika socialne vključenosti starejših odraslih, odrasli v teh omrežjih vzdržujejo aktivnost in usposobljenost za obvladovanje življenjskih dogodkov in življenje v skupnosti. Starejši odrasli, praviloma z manj leti šolanja, zaradi razpada socialnih mrež ne vzdržujejo potrebnega znanja in spretnosti, to pa jim zmanjšuje možnosti enakovrednega vključevanja v okolje. Poleg tega pozabljajo že naučena znanja in spretnosti. Zato potrebujejo razvoj in utrjevanje znanj ter spretnosti in usposabljanje za transfer v praktično življenje. Izobraževalna aktivnost starostnikov se zadnja leta vse bolj uveljavlja in pojavlja v funkciji širjenja socialnih mrež.

Program UŽU – RŽU je eden od vrste javnoveljavnih programov za zviševanje pismenosti in temeljnih zmožnosti, ki temeljijo na izvirnem slovenskem modelu izobraževanja ranljivih skupin

¹ Jelenc Krašovec, S. in Kump, S. (2006). Vloga izobraževanja starejših odraslih pri spodbujanju njihove družbene vključenosti. *Andragoška Spoznanja*, 13(4), 18–30.

odraslih in aktualnih potrebah odraslih udeležencev.² S programom UŽU – RŽU in drugimi programi iz sklopa programov Usposabljanje za življenjsko uspešnost sledimo uveljavljenemu izvornemu modelu izobraževanja ranljivih skupin v Sloveniji. Udeleženci v programu v resnici pridobijo tudi temeljno znanje pismenosti (branje, pisanje, računanje in digitalne spretnosti). To so spretnosti, ki se razvijejo ob zadovoljevanju posebej izpostavljene potrebe, poimenujemo jo »izhodiščna potreba«. Zaradi pazljivo strukturiranih dejavnosti v programu udeleženci tudi berejo, čeprav te dejavnosti načeloma v vsakdanjem življenju ne marajo in je ne obvladajo dobro; pripovedujejo in sporočajo svoja stališča, čeprav se težko izrazijo; izračunavajo konkretne podatke, čeprav so pozabili šolsko matematiko in računske operacije; uporabljajo digitalne medije za sporočanje in urejanje zadev – vse to počnejo zato, ker želijo izpolniti svojo potrebo. Ta je v izhodišču posameznega programa posebej izpostavljena, udeleženci pa se ob pomoči učiteljev in mentorjev vedno znova vračajo k njej. Spretnosti branja, pisanja, računanja in digitalne spretnosti se s tem postavijo na svoje pravo mesto – so le orodje, sredstvo za zadovoljitev potrebe. Niso več cilj sam na sebi. Programi so različni, njihovi kurikuli omogočajo obširnejše ali skromnejše urjenje teh spretnosti, vendar nikoli z namenom, da bi udeleženec na koncu dobil oceno, koliko zna brati, pisati ali računati. Ocenjuje se sam, po rezultatu, povezanem z »izhodiščno potrebo«. Posredno ga oceni tudi okolje, po dosežkih. Spremembo oziroma dosežke mu priznajo drugi udeleženci, učitelji, družina. S posodobitvijo programov pa se odpirajo še nove možnosti: priznanje naj bi končno udeleženec dobil tudi v izobraževalnem sistemu, in sicer z javno listino in primerjavo s Slovenskim ogrođjem kvalifikacij (Javrh, 2011).

Pri opredeljevanju področij temeljnih zmožnosti, uvrščenih v program UŽU – RŽU in druge programe UŽU, smo se v Sloveniji oprli na Evropski referenčni okvir ključnih kompetenc, ki je bil januarja 2018 revidiran, junija 2018 pa je bilo izdano Priporočilo Sveta o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje. V Sloveniji se je uveljavil nekoliko drugačen prijem pri izboru temeljnih zmožnosti kot v evropskih političnih pobudah. Izbor izhaja iz dvajsetletnih izkušenj slovenskih strokovnjakov pri izvajanju programov izobraževanja za ranljive skupine. Izbranih in v model umeščenih je osem temeljnih zmožnosti: sporazumevanje v maternem jeziku (tudi jedrna pismenost), sporazumevanje v tujih jezikih in jezikovne zmožnosti, matematična kompetenca, digitalna pismenost, učenje učenja, socialne in državljanske kompetence, samoiniciativnost in podjetnost ter kulturna zavest in izražanje. Za razvijanje konkretnega procesa učenja pa sta tako opredelitev modela temeljnih zmožnosti kot sam izbor osnovnih in prečnih temeljnih zmožnosti presplošna. Zato je pri razvijanju in še posebno pri izpeljevanju izobraževalnih programov nujno izhajati iz spoznanj o izobraževalnih potrebah in interesih posamezne ciljne skupine. Ker program UŽU – RŽU naslavlja izhodiščno potrebo starejših odraslih, to je socialna vključenost in usposobljenost za obvladovanje življenjskih dogodkov in aktivno življenje v skupnosti, so za njeno izpolnitev potrebni poudarki v nekaterih temeljnih zmožnostih. V programu Razgibajmo življenje z učenjem so tako največji poudarki na obvladovanju socialnih in državljskih zmožnosti, digitalne pismenosti in učenju učenja. Nekoliko manj izrazito se v programu krepijo sporazumevanje v maternem jeziku (jedrna pismenost) ter kulturna zavest in izražanje. Področja matematičnih zmožnosti, sporazumevanje v tujih jezikih in jezikovne zmožnosti ter samoiniciativnost in podjetnost se krepijo ob obravnavi različnih vsebin.

2 Program UŽU – RŽU je eden izmed programov za razvoj temeljnih zmožnosti odraslih v Sloveniji, ki so nastali po letu 2000, in sicer po objavi izsledkov nacionalne raziskave pismenosti. Nacionalna raziskava pismenosti je razkrila, katere so najranljivejše in najštevilčnejše skupine ljudi z neustrezno ravni pismenosti. Raziskovalci področja so v letih od 2001 do 2006 izpeljali manjše raziskave, ki so pokazale, kakšne so izobraževalne potrebe posameznih ciljnih skupin ter njihove možnosti in priložnosti za izobraževanje v okolju, kjer živijo. Ugotavljalo se je, kakšne so njihove pisne prakse ter možnosti za razvoj in ohranjanje pismenosti. Na podlagi teh raziskav ter ob upoštevanju nekaterih izkušenj pri izvajanju programov UŽU v devetdesetih letih se je postopoma začela razvijati paleta javnoveljavnih programov za razvoj pismenosti odraslih, med njimi program UŽU – Razgibajmo življenje z učenjem (Možina v Javrh, 2011).

Potrebe po pridobivanju tovrstnih znanj in spretnosti v nekaterih skupinah odraslih so utemeljene v nacionalnih in nekaterih evropskih dokumentih. S programi za razvoj pismenosti in temeljnih zmožnosti in s tem tudi s programom UŽU – RŽU podpiramo uresničevanje 5. člena Zakona o izobraževanju odraslih (ZIO-1), (Uradni list RS, št. 6/18 in 189/20-ZFRO)³, ki določa cilje javnega interesa, predvsem pa te cilje: 1/ omogočati dostop do kakovostnih izobraževalnih in učnih možnosti; 2/ omogočati splošne in poklicne zmožnosti za osebno rast, aktivno delovanje v skupnosti in na trgu dela; 10/ spodbujati nižje izobražene in druge ranljive skupine na trgu dela za izobraževanje in učenje. Določa pa tudi uresničevanje prednostnih ciljev Resolucije o nacionalnem programu izobraževanja odraslih 2021–2030 (v pripravi): 1/ povečati udeležbo odraslih v vseživljenjskem učenju; 2/ zvišati raven temeljnih zmožnosti in izboljšati splošno izobraženost; 5/ izboljšati in okrepiti podporne dejavnosti za učenje in udeležbo v izobraževanju.

Usmeritve nacionalnih razvojnih dokumentov na področju zviševanja ravni pismenosti in temeljnih zmožnosti izhajajo iz ugotovitev zaporednih raziskav pismenosti (2000) in spretnosti odraslih (2016). Kump povzame izsledke raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC na vzorcu starejših in pokaže, da spretnosti in stopnja izobrazbe starejših pomembno vplivajo na individualno in družbeno blaginjo. Poudari, da se po upokojitvi izobražujejo in učijo starejši, ki so se organizirano učili tudi v svojem delovnem življenju. Posebej poudari, da so »starejši ena izmed najranljivejših kategorij, saj so še posebej izpostavljeni različnim vrstam tveganja, kot so poslabšanje denarnega položaja, krčenje družbenih omrežij, zmanjšanje avtonomije in kakovosti življenja. Z izobraževanjem naj bi nastal premik v razumevanju od starosti kot ‚preostanka‘ nedejavnega družbeno marginalnega življenja do iskanja pozitivnih korakov in možnosti t. i. ‚dejavnega staranja‘, razvoj potencialov starejših in njihovo sodelovanje v ekonomskem, kulturnem, političnem in družbenem življenju skupnosti.« (Kump v Javrh, 2018, str. 178)

Če pogledamo poglobljene izsledke aktualne raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC (2016) o stanju spretnosti v populaciji, ugotovimo, da se Slovenija umešča med države z največjim deležem aktivnega prebivalstva (od 16 do 65 let) na najnižjih ravneh spretnosti – večje deleže nizko usposobljenih kot Slovenija imajo v Evropi samo še Španija, Grčija in Italija. Pri tem poudarjamo, da je raziskava z mednarodno primerljivo metodologijo merila tiste spretnosti odrasle populacije, ki so nujno potrebne za uspešno vključevanje na trg delovne sile in participacijo v družbi. Med drugim je bilo v raziskavi Spretnosti odraslih – PIAAC ugotovljeno, da ima tretjina oseb, starih od 16 do 65 let, v Sloveniji – to pomeni skoraj 400.000 odraslih – tako nizko raven besedilnih in matematičnih spretnosti, da jih to ovira pri delu in vključevanju v družbo. Še bolj zaskrbljujoče je, da bo polovica teh oseb morala biti na trgu dela še vsaj 10 let, nadaljnjih 140.000 oseb pa vsaj še 20. Po izsledkih raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC so ti odrasli zmožni brati le kratka in preprosta besedila ter uspešno uporabljati le preproste matematične operacije. Med temi sta dve tretjini starejših od 45 let in nižje izobraženih (OECD, 2017)⁴.

Nadaljnje analize in študije podatkov iz raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC so pokazale, da je višja raven spretnosti tesno povezana z višjo ravni produktivnosti, zaposlovanja in prihodkov. Spretnosti so prav tako ključnega pomena pri spodbujanju družbenega sodelovanja in vključevanja, saj ljudje z višjimi spretnostmi bolj zaupajo institucijam, so dejavnejši v državljskem in političnem življenju ter bolj zdravi (Javrh, 2017). Zdaj ni nobenega dvoma več, da neustrezno razvite temeljne zmožnosti in šibka pismenost odraslih najbolj prizadenejo socialno prikrajšane. Pri tem ni največji

3 Zakon o izobraževanju odraslih (ZIO-1), Uradni list RS, št. 6/18 in 189/20-ZFRO.

4 OECD (2017). Skills Strategy Diagnostic Report: Slovenia.

osebni in družbeni problem to, da so posamezniki za svoje delo slabo plačani in živijo na robu družbe, temveč da so bili prikrajšani za možnost, da bi se osebnostno razvili in primerno izobrazili, zato ne morejo izkoristiti priložnosti, ki jim jih ponuja okolje. V Sloveniji je pojav neustrezno razvitih pisnih spretnosti odraslih množičen, zato ga je mogoče reševati samo z množičnim izobraževanjem ter usklajenimi ukrepi na osebni, socialni in politični ravni (Drofenik, v Javrh, 2011, str. 133). Čas, v katerem živimo, zahteva od posameznikov ne le soočanje z nenehnimi spremembami v vsakdanjem in delovnem življenju, temveč tudi pripravljenost in zmožnost sooblikovati spremembe za razvoj demokratičnih družb in blaginjo ljudi.

3 CILJNA SKUPINA

Ciljno skupino programa UŽU – RŽU oblikujejo starejši odrasli, praviloma neaktivni na trgu dela ali pa tik pred upokojitvijo, ki si želijo pridobiti znanje in spretnosti za dejavno in polno sodelovanje v življenju skupnosti.

Program je prednostno namenjen odraslim z manj leti šolanja, ki zaradi razpada socialnih mrež ne vzdržujejo potrebnega znanja in spretnosti, to pa jim zmanjšuje možnosti, da bi se enakovredno vključevali v okolje. Poleg tega pozabljajo že naučena znanja in spretnosti, praviloma pa tudi v preteklosti niso imeli veliko priložnosti za organizirano učenje in izobraževanje.

Pri udeležencih lahko pričakujemo tele značilnosti v učnem položaju: šibko splošno poučenost, slabe izkušnje s šolanjem, pomanjkljive spretnosti v komunikaciji, iskanju in izbiri informacij ter na splošno pri dejavnem vključevanju v širšo družbeno skupnost, težave pri vključevanju v okolje in manjšo iznajdljivost v vsakdanjih okoliščinah. Pri udeležencih s psihosocialnega vidika lahko pričakujemo še: slab gmotni položaj, neugodne psihosocialne učinke izključenosti iz delovnega okolja in socialnega okolja (npr. depresivnost), pomanjkljivo obveščeno o možnostih za izobraževanje in aktivnost v skupnosti, pomanjkljivo ozaveščenost o kakovostnem preživljanju prostega časa v okolju.

4 CILJI IZOBRAŽEVALNEGA PROGRAMA

Temeljni cilj programa UŽU – RŽU je omogočiti odraslim udeležencem obnavljanje in pridobivanje temeljnega znanja in spretnosti za obvladovanje položajev v vsakdanjem življenju in večjo socialno vključenost. Zato so v programu UŽU – RŽU največji poudarki na obvladovanju socialnih in državljskih zmožnosti, digitalne pismenosti in na učenju učenja. Nekoliko manj izrazito se v programu krepijo sporazumevanje v maternem jeziku (jedrna pismenost) ter kulturna zavest in izražanje. Razvoj poudarjenih temeljnih zmožnosti bo prispeval k večji samostojnosti starejših odraslih in pogostejšemu sodelovanju v različnih družbenih dejavnostih. Odrasli si izboljšajo temeljno znanje in usposobljenost ter vzpostavijo socialne mreže, ki jim omogočajo aktivno in uspešno staranje ter sodelovanje v življenju skupnosti.

Širši programski cilj so:

- ▶ sprememba izobraževalne izkušnje udeležencev in spremembe osebnih prepričanj,
- ▶ izboljšanje samopodobe ter oblikovanje novih načrtov za prihodnost,
- ▶ motiviranje za pridobivanje novih znanj za sodelovanje v skupnosti in vključevanje v družbene dejavnosti, za vzpostavljanje in vzdrževanje nujno potrebnih socialnih mrež v življenjskem okolju,
- ▶ spodbujanje udeležencev k iskanju možnosti dejavnega staranja odkrivanja potencialov.

- ▶ Cilji programa se uresničujejo z razvijanjem tehle temeljnih zmožnosti: socialne in državljanske zmožnosti, učenje učenja, digitalna pismenost, zmožnost sporazumevanja v maternem jeziku (jedrna pismenost) in kulturna zavest in izražanje.

Z osvojitvijo socialnih in državljanskih zmožnosti bo odrasli dosegel tele cilje:

- ▶ usposobljen bo za dostop do institucij, saj pozna temeljne elemente državljanstva (npr. pripadnost, temeljne pravice in svoboščine);
- ▶ navezoval bo stike z drugimi ter s tem vse življenje prepoznaval različne položaje in kulture;
- ▶ sodeloval bo v javnem življenju ter sprejemal aktivno vlogo državljana na osebni in medosebni ravni;
- ▶ zmožen bo sporazumevanja v različnih okoljih, strpnosti, izražanja in razumevanja različnih pogledov, pogajanja z ustvarjanjem zaupanja in sočustvovanja;
- ▶ spoštoval bo različnost drugih ter bo pripravljen premagovati predsodke in sklepati kompromise;
- ▶ zavzemal se bo za spoštovanje človekovih pravic, enakost, ki je podlaga za demokracijo, spoštovanje ter razumevanje razlik v prepričanjih ali etnični pripadnosti;
- ▶ usposobljen bo za dostop do institucij, saj bo poznal temeljne elemente državljanstva (politični vidik, temeljne pravice in svoboščine ter državljanske vrline).

Z razvijanjem zmožnosti učenje učenja bo odrasli:

- ▶ doživiljal sebe tudi kot učenca;
- ▶ svoj osebni napredek povezoval tudi z učenjem in razumevanjem pomembnosti te zmožnosti za življenjsko uspešnost;
- ▶ določil učne cilje in poti, kako jih bo dosegel, pridobil nova znanja in okreplil že pridobljena;
- ▶ se zavedal rezultatov svojega učenja;
- ▶ uporabljal naučeno v novih položajih;
- ▶ razvijal splošno poučenost o procesih učenja, pomnjenja, motivacije, koncentracije ipd.

Z obvladanjem temeljne zmožnosti digitalna pismenost bo odrasli dosegel tele cilje:

- ▶ samostojno uporabljal informacijske tehnologije ne glede na starost;
- ▶ poznal različne (najbolj uporabljane) informacijske vire;
- ▶ kultiviral potrebe po informiranosti;
- ▶ obvladal strategije iskanja informacij;
- ▶ ovrednotil informacije in kritičen odnos do njih (npr. pri navezovanju stikov, iskanju informacij ter tudi pri komunikaciji znamo izkoristiti prihranek časa in denarja);
- ▶ pridobil znanje o standardih komuniciranja v e-okolju;
- ▶ razširil splošno poučenost o pomenu sodobne digitalne pismenosti za odraslega ne glede na starost in izobrazbo.

Z obvladanjem temeljne zmožnosti sporazumevanja v maternem jeziku (jedrne pismenosti) bo odrasli dosegel tele cilje:

- ▶ obnovil in razvil bo spretnosti za govorno sporazumevanje in poslušanje;
- ▶ obnovil bo temeljne bralne spretnosti;
- ▶ obvladal bo pisno sporazumevanje;
- ▶ pridobil bo znanje za iskanje, izbiro in rabo informacij;
- ▶ pridobil bo znanje o splošni poučenosti o pomenu razvoja in uporabe sporazumevalnih zmožnosti.

Z obvladanjem temeljne zmožnosti kulturna zavest in izražanje bo odrasli dosegel te cilje:

- ▶ okreplil bo prepričanja o pomenu zavedanja in izražanje lastne kulturne identitete;
- ▶ premišljeval bo in se po svojih zmožnostih ustvarjalno angažiral;
- ▶ na novo bo ovrednotil pomen prenosa kulturne dediščine iz roda v rod;
- ▶ spoznaval bo in zavzel odnos do spoštovanja kulturnih vrednot drugih;
- ▶ pridobil si bo zanimanje za dogajanje v kulturi in razvijal okus za umetniško ustvarjalnost;
- ▶ poglobil bo splošno poučenost o snovni in nesnovni kulturni dediščini v ožjem in širšem okolju.

Raven znanja in spretnosti, ki jih odrasli pridobijo v programu UŽU – RŽU, je primerljiva s Slovenskim okvirom kvalifikacij (SOK). Znanje in spretnosti so opredeljeni na minimalni in optimalni ravni za vsako od temeljnih zmožnosti, izraženi pa so z opisniki. Tako sta postavljeni dve referenčni točki razvoja. To seveda ne pomeni, da se temeljna zmožnost razvija samo v razponu od minimalne ravni do optimalne (to sta pravzaprav samo prvi dve ravni, ki se nadgrajujeta). Ti ravni pomenita izhodišče, s katerim je začrtana pot nadaljnega razvoja temeljne zmožnosti. To izhodišče se ujema z opisniki Slovenskega ogrodja kvalifikacij do tretje oziroma četrte, ponekod tudi pete ravni (Javrh, 2013, str. 32).

Manj poudarjene zmožnosti so sporazumevanje v tujih jezikih, samoiniciativnost in podjetnost ter matematične zmožnosti. Te se krepijo ob obravnavi različnih vsebin.

5 KATALOG ZNANJA ALI VSEBINA PROGRAMA

5.1 Struktura in vsebinska zasnova programa

Program UŽU – RŽU je zasnovan enovito po vsebinskih sklopih, ki izhajajo iz poudarjenih in manj poudarjenih temeljnih zmožnosti. Program obsega obvezni in odprti del, ki ga določi izvajalec programa. Program ne obsega izbirnega dela. Odprti del programa izvajalec programa opredeli v izvedbenem načrtovanju programa in ga prilagodi posebnostim ter potrebam ciljne skupine. Pri pripravi kataloga znanja za odprti del programa izvajalec upošteva izhodišča za pripravo javnoveljavnih programov za odrasle (ACS, 2020), sprejme pa ga strokovni organ pri izvajalcu programa.

Preglednica: Vsebinski sklopi programa UŽU – RŽU

PROGRAMSKA ENOTA	ŠTEVILO UR
A – Obvezni del programa	
Socialne in državljanske zmožnosti	20
Učenje učenja	20
Digitalna pismenost	20
Sporazumevanje v maternem jeziku (jedrna pismenost)	10
Kulturna zavest in izražanje	10
Skupaj A	80 ur
B – Izbirni del	
Skupaj B	0 ur
C – Odprti del programa	
Skupaj C	20 ur
Skupaj A + B + C	100 ur

5.2 Katalog znanja

5.2.1 Poudarjene temeljne zmožnosti v programu UŽU – RŽU

Udeleženci v programu UŽU – RŽU razvijajo vse temeljne zmožnosti, vendar ne vseh enako. Poudarjeno se program osredinja na te temeljne zmožnosti:

SOCIALNE IN DRŽAVLJANSKE KOMPETENCE

Področja temeljne zmožnosti so:

- ▶ Moje in tvoje pravice in dolžnosti,
- ▶ Pridobivanje in preverjanje informacij,
- ▶ Dobro zame in za družbo,
- ▶ Sodelovanje z drugimi,
- ▶ Spoštovanje sebe in drugih,
- ▶ Skrb za prihodnje generacije.

UČENJE UČENJA

Področja temeljne zmožnosti so:

- ▶ Priprava na učenje,
- ▶ Izvajanje učenja,
- ▶ Spremljanje učenja.

digitalna pismenost

Področja temeljne zmožnosti so:

- ▶ Digitalno okolje,
- ▶ Informacije in komuniciranje,
- ▶ Digitalno ustvarjanje,
- ▶ Varnost,
- ▶ Umetna inteligenca in robotizacija.

SPORAZUMEVANJE V MATERNEM JEZIKU (JEDRNA PISMENOST)

Področja temeljne zmožnosti so:

- ▶ Branje,
- ▶ Pisanje,
- ▶ Poslušanje in govorjenje.

KULTURNA ZAVEST IN IZRAŽANJE

Področja temeljne zmožnosti so:

- ▶ To sem,
- ▶ Ustvarjalnost,
- ▶ Iz roda v rod,
- ▶ Različnost bogati,
- ▶ Radovednost in dvom.

5.2.2 Opredelitev znanja in spretnosti v programu UŽU – RŽU⁵

Znanje in spretnosti v programu UŽU – RŽU so opredeljeni na dveh ravneh zahtevnosti, na minimalni in optimalni ravni. Pripravljeni so v obliki opisnikov, ki pomagajo abstraktno temeljno zmožnost konkretizirati, jo narediti uporabno, predvsem pa jo »napolniti« s primeri iz vsakdanjega življenja odraslih. Temeljno zmožnost nasičujejo t. i. »jedrni opisniki«, to so opisniki, ki izražajo jedro temeljne zmožnosti in jo diferencirajo od drugih (Javrh, 2013, str. 6).

SOCIALNE IN DRŽAVLJANSKE ZMOŽNOSTI⁶

Minimalna raven doseganja temeljne zmožnosti pomeni skromno podlago/temelj, ki omogoča odraslemu najbolj temeljno prepoznavanje različnih družbenih vlog, zadovoljivo razvijanje socialnih odnosov in vsaj delno vključevanje v družbo ter udejanjanje državljanskih pravic in dolžnosti. **Optimalna raven** pomeni toliko razvito zmožnost, da se odrasli ne glede na izobrazbo ali socialni položaj uspešno znajde v različnih življenjskih položajih, ki zahtevajo bolj razvito temeljno zmožnost. To na primer pomeni, da razume, zakaj siva ekonomija ni odgovorno ravnanje do družbe, in se ji izogiba; ve, kdaj in kako je primerno uporabiti državne simbole, sprejme odgovornost za svoje odločitve in ravnanje in se iz njih uči, med prijatelji se odkrito zavzame za zanj pomembno vrednoto, ki so jo nekateri nameravali kršiti v njegovi navzočnosti.

PODROČJA TEMELJNE ZMOŽNOSTI	UDELEŽENEC, KI DOSEGA MINIMALNO RAVEN SOCIALNIH IN DRŽAVLJANSKIH ZMOŽNOSTI, IZKAZUJE TALE ZNANJA IN SPRETNOSTI:	UDELEŽENEC, KI DOSEGA OPTIMALNO RAVEN SOCIALNIH IN DRŽAVLJANSKIH ZMOŽNOSTI, IZKAZUJE TALE ZNANJA IN SPRETNOSTI:
MOJE IN TVOJE PRAVICE IN DOLŽNOSTI		
Poznavanje temeljnih človekovih pravic in dolžnosti	Ve, da ima zagotovljeno varstvo osebnih podatkov in človekovih pravic. Ve, da so njegove pravice omejene s pravicami drugih.	Pozna pravice in dolžnosti ter jih udejanja v vsakdanjem življenju, pa tudi druge spodbuja, da vztrajajo pri tem.
Ravnanje v skladu z državljanskimi pravicami in opravljanje dolžnosti	Zaveda se, da s svojim delovanjem lahko vpliva na pomembne odločitve.	Dejavno sodeluje v lokalnem okolju.
Ravnanje v skladu z državljanskimi pravicami in opravljanje dolžnosti	Zaveda se, da s svojim delovanjem lahko vpliva na pomembne odločitve.	V posameznih vlogah prepozna različne načine vedenja in zna usklajevati različne vloge med seboj.
Poznavanje vlog v skupnosti	Zaveda se različnih družbenih vlog, ki jih prevzame.	V posameznih vlogah prepozna različne načine vedenja in zna usklajevati različne vloge med seboj.
Poznavanje državnih simbolov	Pozna državne simbole.	Ve, ob kakšnih priložnostih in kje uporabljamo državne simbole v vsakdanjem življenju.
Poznavanje zgodovine države	Na dela prost dan razmišlja o razlogu zanj.	Razloži pomen in zgodovinsko ozadje slovenskih državnih praznikov in zgodovinskih mejnikov.
PRIDOBIVANJE IN PREVERJANJE INFORMACIJ		

⁵ Tu so navedena znanja in spretnosti za (v tem programu) poudarjene temeljne zmožnosti. Znanja in spretnosti smo praviloma povzeli po Opisnikih temeljnih zmožnosti. Glej Literatura in viri za izvedbo programa.

⁶ Opisniki temeljne zmožnosti socialne in državljanske kompetence so vzeti iz Knjižice z opisniki Socialne in državljanske kompetence. Glej Literatura in viri za izvedbo programa.

Iznajdljivost pri iskanju informacij	Pri iskanju informacij uporablja znane načine in vire informiranja o splošnem dogajanju (tiskani mediji, spletni mediji, radio, televizija, druge osebe).	Pri iskanju informacij uporablja različne medije (radio, televizija, tiskani in spletni mediji) in nove načine iskanja (spletna orodja, družbena omrežja).
Uporabnost digitalnih tehnologij	Zaveda se pomena uporabe različnih vrst digitalne tehnologije v vsakdanjem življenju.	Uri se v varni uporabi digitalnih tehnologij, uporablja različne vrste tehnologije za komunikacijo in se zaveda možnih nevarnosti.
Ocenjevanje informacij v medijih, kritičnost do virov informacij	Spremlja in preverja informacije, ki pomembno vplivajo na njegovo vsakodnevno življenje in delo.	V množici informacij, ki jih ima na voljo, si o neki temi ustvari svoje mnenje in ve, kateremu viru lahko bolj zaupa.
DOBRO ZAME IN ZA DRUŽBO		
Skrb za telesno in duševno zdravje	Načrtuje dejavnosti za zdravo življenje in kakovostno preživljanje prostega časa.	Zaveda se, da se lahko s preventivnimi zdravstvenimi programi prepreči oziroma pravočasno odkrije kronično bolezen.
Prepoznavanje in izražanje čustev	Razmišlja o svojih čustvih in se zaveda, da način izražanja vpliva na odnos do drugih ljudi.	Ustrezno izraža svoja čustva in sooblikuje odnose z drugimi.
Aktivno sodelovanje	Aktivno sodeluje v lokalnem okolju in pomaga z dejanji pa tudi z nasveti, s svojim znanjem in izkušnjami.	Aktivno sodeluje v okolju, zaveda se svojega znanja in spretnosti, s katerimi lahko pomaga ter uči druge.
Prevzemanje odgovornosti	Zaveda se odgovornosti za svoje odločitve in ravnanje, na primer v prometu, na javnih prostorih, pri ravnanju z odpadki.	Sprejme odgovornost za svoje odločitve in ravnanje ter se iz njih uči.
Vztrajanje pri ravnanju	Ne obupa, če ni takojšnjih rezultatov.	Uspešno premaguje ovire za doseg cilja.
Usmerjenost k postavljenemu cilju	Osredini se na cilj in naredi načrt, kako ga doseči.	Postavi si cilj, naredi načrt, ga spremlja in po potrebi prilagodi.
Soočanje z izzivi	Ne boji se sprememb, sprejema novosti.	Ve, da so spremembe potrebne, zato da napreduje, in da vsaka sprememba vodi k novi spremembi.
SODELOVANJE Z DRUGIMI		
Obvladovanje komuniciranja v skupini	Aktivno posluša sogovornika in se iskreno odziva.	Izraža se razumljivo, se odziva na povedano ter preverja, ali ga sogovornik razume.
Sodelovanje in spodbujanje sodelovanja v timu	Upošteva predloge drugih in jih sprejema.	V skupini skrbi, da si razdelijo delo in si med seboj pomagajo.
Soočanje z nesoglasji	Ko ne more ustaviti prepira, se umakne.	Prepozna položaj, ki vodi do prepira, in ga umiri.
Sposobnost pogajanja	Sklene dogovor za doseg skupnih ciljev.	Z več člani skupine rešijo skupno težavo z dogovorom.
Povezovanje med generacijami	Verjame, da lahko razlike med generacijami povezujejo.	Rad prisluhne modrosti starejših ter hkrati prenaša svoje znanje in izkušnje na druge generacije.
SPOŠTOVANJE SEBE IN DRUGIH		
Razvijanje in spoštovanje lastnih vrednot	Pozna lastne vrednote, kot so na primer družina, spoštovanje, poštenost, delavnost, pomoč drugim. O njih se občasno pogovarja z drugimi (jih artikulira).	Zavzema se za vrednote, ki jih je sprejel za svoje.
Izražanje in sprejemanje kritike in pohvale	Zna sprejeti in izraziti pohvalo ter kritiko na spodbuden način.	Kritika in pohvala vplivata na spremembo njegovega vedenja.
Sposobnost empatije	Zaznava in razume težave drugih ljudi.	Sposoben se je vživeti v položaj drugega in mu svetovati pri reševanju težav.
Izražanje strpnosti	Poskuša razumeti drugačne in sobiva z njimi.	Vzpostavlja in krepi dobre odnose med ljudmi.
Iskanje in sprejemanje pomoči	Poišče pomoč, ker ve, da jo potrebuje.	Poišče posameznike, skupine in institucije, ki dajejo pomoč, in jo sprejme.

Razumevanje večkulturnosti	Zaveda se, da živimo v večkulturni (raznoliki) družbi, in se uči živeti v teh okoliščinah.	Sprejema ljudi drugačnih kultur, prepričan in navad.
SKRB ZA PRIHODNJE GENERACIJE		
Skrb za okolje	Upošteva navodila za varovanje narave.	Načrtuje aktivnosti za varovanje narave in pri tem spodbuja druge.
Ozaveščenost o spremembah v družbi	Zaveda se vplivov mednarodnega trgovanja in preseljevanja.	Zaveda se pozitivnih in negativnih posledic mednarodnega preseljevanja in trgovanja ter pomena družbene odgovornosti.
Energetska učinkovitost in obnovljivi viri	Sledi priporočilom o boljši izrabi energije in povečanju uporabe obnovljivih virov.	Spremlja in nadgrajuje načine uporabe obnovljivih virov.

UČENJE UČENJA⁷

Minimalna raven doseganja temeljne zmožnosti pomeni skromno podlago, ki odraslemu še omogoča »preživetje« z uporabo temeljne zmožnosti učenje učenja v vsakodnevnem življenju. **Optimalna raven** pomeni toliko zadovoljivo razvito temeljno zmožnost, da se odrasli ne glede na izobrazbo uspešno znajde v različnih življenjskih položajih, katerih sestavni del je učenje učenja.

PODROČJE TEMELJNE ZMOŽNOSTI	UDELEŽENEC, KI DOSEGA MINIMALNO RAVEN ZMOŽNOSTI UČENJE UČENJA, IZKAZUJE TALE ZNANJA IN SPRETNOSTI:	UDELEŽENEC, KI DOSEGA OPTIMALNO RAVEN ZMOŽNOSTI UČENJE UČENJA, IZKAZUJE TALE ZNANJA IN SPRETNOSTI:
PRIPRAVA NA UČENJE		
Ciljno učenje	Ve, kaj je ciljno učenje.	Zmožen je učno gradivo razdeliti na smiselne učne enote in jasno določiti korake do cilja.
Premagovanje odpora do učenja	Zaveda se pomembnosti in koristnosti vseživljenjskega učenja za osebno uspešnost v življenju.	Uči se zaradi svoje motivacije in išče priložnosti za nadgradnjo že pridobljenega znanja.
Učni slog	Pozna večsenzorno učenje.	Zmožen je izbrati sebi najustreznejši učni slog (vizualni, slušni itn.) in učenje prilagoditi izboru.
Oblike učenja	Pozna različne oblike učenja (individualno, v dvojici, skupinsko), njihove prednosti in pomanjkljivosti.	Glede na potrebe izbira ustrezne oblike učenja za čim večjo učinkovitost.
Utrjevanje znanja	Pred pridobivanjem novega znanja s pomočjo učitelja ali mentorja obnovi že pridobljeno znanje.	Pred učenjem z uporabo različnega gradiva samostojno sistematično preveri že pridobljeno znanje.
Tehnike pomnjenja	Spozna in preizkuša različne tehnike pomnjenja.	V vsakodnevni praksi uporablja najučinkovitejšo tehniko pomnjenja.
Časovni okvir	Se zaveda pravočasnosti učenja in s tem povezane učinkovitosti učenja.	Učenje načrtuje tako, da lahko predela snov do roka, ko je predvidena uporaba tega znanja v praksi.
Iskanje virov	Uporablja literaturo kot pglavilni vir učenja.	Zna poiskati ustrezne vire vsebin za učenje z uporabo različnih pripomočkov in metod (literatura, splet, mediji itn.).
Samoocena znanja	Dobro oceni količino svojega znanja na izbranem področju.	Zna predvideti oceno svojega znanja za vsakdanjo prakso, hkrati ve, kako nadgraditi že pridobljeno znanje na določenem področju.
IZVAJANJE UČENJA		

⁷ Znanja in spretnosti za temeljno zmožnost učenje učenja so vzeti iz Knjižice z opisniki Učenje učenja. Glej Literatura in viri za izvedbo programa.

Različna orodja za različne namene	Za potrebe učenja pozna in uporablja različna tehnološko podprta orodja (računalnik, telefon, kalkulator itn.).	Z uporabo tehnološko podprtih orodij skuša – poleg učenja – zadovoljiti tudi druge potrebe (socialne, terapevtske itn.).
Tehnike učenja	Pozna in uporablja različne tehnike učenja (hitro branje, priprava miselnih vzorcev, izpisovanje pomembnih pojmov itn.).	Ugotovi, katere tehnike mu najbolj ustrezajo, jih pogosteje uporablja in tako naredi učenje prijetnejše in zabavnejše.
Izkušensko učenje	Zaveda se, da učenje ni samo sebi namen, in išče primere iz vsakdanjega življenja.	Uči se z razumevanjem, novo znanje neposredno povezuje z že pridobljenim znanjem in skuša z njim odpravljati težave vsakodnevnega življenja.
Učenje v skupini	Izkusi prednosti in pomanjkljivosti skupinskega učenja.	Uporablja oblike skupinskega učenja, ki mu najbolj ustrezajo, in se na podlagi tega odloča, ali mu bolj ugaja individualno ali skupinsko učenje.
Kritično mišljenje	Vsebine kritično ovrednoti.	Vsebine kritično ovrednoti.
Analiza	Postavlja vprašanja in raziskuje.	Opređeljuje pojme in probleme.
Sklepanje	Preiskuje ustreznost in utemeljitev trditev in sklepov ter se izogiba poenostavitvam.	Analizira domneve in usmerjenost v posameznih sklepih.
Reševanje problemov	Dopušča različne interpretacije dogodkov in pojavov.	Dovoljuje nedorečenost, odprtost.
Uporaba znanja	Pridobljeno znanje uporablja v vsakdanji praksi tudi takrat, ko se faza učenja konča.	Učenje razume kot začetek izobraževalnega cikla, in ne kot konec tega: pridobljeno znanje uporablja v vsakdanjem življenju, ga po potrebi spreminja in prilagaja praksi in teoriji.
Različni viri za različne namene	Zna uporabiti različne vire (zemljevid, slovar, knjigo receptov itn.) za različne namene ali cilje učenja.	Uporablja več vrst učnega gradiva hkrati (kompas, zemljevid, učbenik o geografiji) za čim učinkovitejše učenje in pomnjenje.
Vztrajnost pri učenju	Vztraja pri učenju kljub nepriljubljeni vsebini, saj se zaveda, da bo to znanje uporabno.	Vztraja pri učenju kljub nepriljubljeni vsebini ter skuša doseči vse cilje, ki so bili zastavljeni ob pripravi na učenje.
Samodisciplina	Učenje načrtuje in dosledno sledi postavljenim ciljem.	Načrtuje, izvaja, evalvira učne cilje.
Postopnost in odgovornost	Načrtuje učenje po posameznih ciljih, ki se nadgrajujejo.	Odgovorno načrtuje učenje po posameznih ciljih, ki se nadgrajujejo.
Motivacija	Zna odstraniti moteče dejavnike.	Notranje je motiviran za doseganje zastavljenih ciljev.
Priprava povzetka učenja	Po vsakem učenju ali pridobivanju znanja zna na kratko povzeti bistvo vsebine.	Po vsakem učenju zna po potrebi na kratko povzeti, zapisati in pripraviti povzetek vsebine, s katero se je ukvarjal.
SPREMLJANJE UČENJA		
Refleksija učenja	Med učenjem spremlja, ali se uči aktivno (piše, riše in podčrtuje).	Ob spremljanju aktivnega učenja (pisanje, risanje in podčrtovanje) poskuša ozavestiti svojo pozornost (spremlja, ali je zbran ali ni).
Samoocena učenja	Ko se učenje konča, posameznik zna oceniti, kaj si je zapomnil in česa ne.	Poleg tega da posameznik oceni, kaj zna in česa ne, je sposoben sproti oceniti, kaj je bolj in kaj manj pomembno pri učenju za njegovo vsakdanje življenje.
Odpravljanje ovir	Zaznava ovire pri učenju in razmišlja o odpravi teh (morebitni odmor, dodatno gradivo, dodatna razlaga, hrup iz okolice).	Razumevanje ovir razširi tudi na ovire glede učenja, pri učenju oblikuje rešitve za odpravo teh in jih sproti odpravlja, da bi bilo učenje učinkovitejše.
Nagrajevanje po učenju	Po uspešnem učenju se nagradi in s tem utrdi prijetnost izkušnje (odmor, sproščeno druženje s prijatelji itn.).	Med nagrajevanjem po uspešnem učenju premisli o strategijah učenja, morebitnih izboljšavah in nadgradnji.
Dojemanje učenja kot sposobnosti	Učenje učenja razume kot sposobnost, ki se je naučimo in jo gojimo.	Novo naučeno znanje dejavno prenaša v vsakdanje življenje in novo učno snov povezuje in uporabi pri vsakdanjih opravilih in delu.

Vrednotenje učenja	Zbira potrdila in dokazila o svojem učenju, ki jih uporablja kot spodbudo za nadaljnje učenje.	Potrdila o učenju hrani v obliki zbirne mape (portfolia), ki jo uporablja kot vodilo pri poglobljenem razmišljanju o vsebini, evalvaciji svojega dela ter kot dokazilo za priznavanje lastnega učenja.
Utrjevanje znanja	Znanje, ki ga pridobi z učenjem, pozneje utrjuje z različnim enigmatskim gradivom.	Znanje, ki ga pridobi z učenjem, pozneje utrjuje ob različnem gradivu, tudi zahtevnejšo učno vsebino (učni listi, različni slovarji itn.).

DIGITALNA PISMENOST⁸

Minimalna raven doseganja temeljne zmožnosti pomeni skromno podlago/temelj, ki odraslemu omogoča osnovno uporabo digitalnih aparatov in pripomočkov, kot so na primer računalniki, pametni telefoni in spletna orodja za njegovo delo in vsakodnevne potrebe. **Optimalna raven** pomeni tako razvito zmožnost, da se odrasli ne glede na izobrazbo uspešno znajde v različnih življenjskih položajih, ki zahtevajo temeljno zmožnost digitalna pismenost – to pomeni, da lahko opravlja zahtevnejša opravila v digitalnem okolju, išče informacije in komunicira, tudi digitalno ustvarja, pozna pasti in vprašanja varnosti na spletu, je vsaj poučen o umetni inteligenci in robotizaciji.

PODROČJA TEMELJNE ZMOŽNOSTI	UDELEŽENEC, KI DOSEGA MINIMALNO RAVEN DIGITALNE PISMENOSTI, IZKAZUJE TALE ZNANJA IN SPRETNOSTI:	UDELEŽENEC, KI DOSEGA OPTIMALNO RAVEN DIGITALNE PISMENOSTI, IZKAZUJE TALE ZNANJA IN SPRETNOSTI:
DIGITALNO OKOLJE		
Poznavanje temeljnega informacijskega znanja	Pozna osnovne digitalne naprave (stacionarni in prenosni računalnik/tablica/pametni telefon), njihove komponente (disk, grafična kartica ipd.) in običajne vhodne/izhodne enote (monitor, zvočniki, tiskalnik, projektor ipd.)	Poleg poznavanja osnovnih digitalnih naprav in njihovih komponent pozna in uporablja tudi vire za pridobivanje digitalnih zmožnosti.
Poznavanje informacijskih sistemov	Pozna osnovne operacijske sisteme (Windows, Linux, Android ipd.), ki omogočajo delovanje posamezne naprave.	Pozna vrste operacijskih sistemov in upravlja nadgradnjo teh.
Poznavanje digitalnega okolja	Poišče, organizira in shrani digitalne informacije (dokument, fotografija, avdio-/videovsebina, PPT ipd.)	Poveže se z digitalno napravo (osebni računalnik pametni telefon, tablica ipd.) in prenese podatke.
Izbira programa ali aplikacije	Izbere ustrezen računalniški program ali aplikacijo, primerno svojim potrebam/za trenutno delo.	Izbere ustrezen odprtokodni računalniški program, primeren svojim potrebam za trenutno delo.
Povezovanje različnih tehnologij in naprav	Fotografije in avdio-/videoposnetke, ustvarjene v mobilnem telefonu, prenese v računalnik.	Obvlada povezovanje različnih naprav in prenos podatkov med njimi z uporabo ožičenega ali brezžičnega (Wi-Fi, Bluetooth) omrežja.
Uporaba e-storitev	Pozna eno ali več e-storitev in jih zna uporabljati v zasebnem življenju	Za rešitev problema poišče možnosti e-storitve in to uporabi.
Uporaba oblačnih storitev	Razume pojem oblaka in pozna najpogostejše ponudnike oblačnih storitev (na primer DropBox, Google Drive, iCloud ipd.)	Razume namen skupne rabe podatkov v oblaku in ga uporablja.
Namestitev, posodabljanje in odstranjevanje aplikacij	Na naprave, ki jih uporablja v zasebnem življenju, namesti, na njih posodobiti in z njih odstrani splošno dostopne aplikacije.	Na napravah, ki jih uporablja v zasebnem življenju, zna namestiti, odstraniti in posodobiti različne aplikacije.

⁸ Opisniki temeljne zmožnosti digitalna pismenost so vzeti iz Knjižice z opisniki Digitalna pismenost. Glej Literaturo in reference.

Reševanje problemov	Prepozna tehnične težave in poišče pomoč.	Opremeni tehnične probleme in jih ustrezno reši.
INFORMACIJE IN KOMUNICIRANJE		
Iskanje informacij na svetovnem spletu na različnih napravah	Poveže se s spletom in pozna/razlikuje nekaj različnih iskalnikov, ki jih ustrezno uporablja na različnih napravah. V iskalnik vpiše temo, ki ga zanima, primerja zadetke in odpre najprimernejšo stran.	Na omizju naredi bližnjico do najpogostejših spletnih iskalnikov (Google, Yahoo, Bing) in enega določi za privzetega. Najpogosteje iskane strani nastavi med »zaznamke« oziroma »priljubljeno« in upravlja zgodovino iskanja oziroma po potrebi vključi zasebno iskanje. Ugotovi, ali je naprava povezana v omrežje kabelsko ali brezžično, in pozna postopek za vključitev/ izključitev povezave.
Preverjanje verodostojnosti informacij	Informacije preveri z uporabo dodatnih virov na spletu.	Poišče podatke za stik na neki spletni strani in preveri verodostojnost pravne osebe, ki upravlja spletno stran/aplikacijo.
Komuniciranje z uporabo digitalnih naprav	V vsakdanjem življenju vsakodnevno komunicira z uporabo računalnika, tablice in pametnega telefona. Pozna možnosti družbenih omrežij kot možnost komunikacije, izmenjave informacij ter predstavljanja.	Uporablja različna orodja za spletno komuniciranje (e-pošta, klepetalnica, družbena omrežja ipd.) na različnih napravah.
Uporaba e-pošte	Komunicira (sestavi, odgovori in pošlje) po e-pošti, poslani iz računalnika/tablice/ pametnega telefona, in pri tem dodaja ali izbriše naslovnike ter vstavlja priloge.	Poleg uporabe e-pošte upravlja tudi nastavitve, sinhronizacijo, uporablja pomočnika ob odsotnosti oziroma e-poštni račun tudi ustvari.
Poznavanje netetike	Pozna osnove spletnega bontona.	V spletnih okoljih komunicira v skladu z netetiko in spletnim bontonom.
DIGITALNO USTVARJANJE		
Ustvarjanje besedil	Ustvari/odpre dokument v urejevalniku besedil, napiše besedilo, ga osnovno oblikuje in shrani.	Uporablja napredne funkcije pri posameznem izbranem računalniškem programu (sklici, kazalo, preverjanje slovnice, sledi premembam, opombe, preglednice ipd.).
Ustvarjanje preglednic	Ustvari/odpre dokument in uporablja osnovne funkcije urejevalnika preglednic (vstavi besedilo/podatke v preglednico, jih ureja, vstavi/izbriše vrstice in stolpce ipd.).	Z urejevalnikom preglednic ustvari zahtevnejše preglednice z izračuni – uporablja napredne funkcije pri posameznem izbranem računalniškem programu (formule, oblikovanje preglednic ipd.).
Ustvarjanje predstavitev	Ustvari/odpre dokument in uporablja osnovne funkcije programa za pripravo predstavitev.	Pripravi napredno predstavitev v programu za ustvarjanje predstavitev.
Ustvarjanje večmedijskih vsebin	Posname fotografijo, ustvari video-/ avdioposnetek.	Pozna napredno uporabo fotografije (programi za obdelovanje fotografij) in videa (snemanje in montaža).
VARNOST		
Varovanje naprav	Zaščiti svoje naprave in razume tveganje in grožnje v digitalnem okolju.	Pozna orodja/programme za varovanje osebnih podatkov in zasebnosti za različne digitalne naprave. Pozna tveganje dostopanja drugih do njegovih digitalnih naprav (sledenje GPS, Wi-Fi, Bluetooth).
Poznavanje varnosti na spletu	Pozna načine za varovanje osebnih podatkov in zasebnosti ter zna prepoznati znake, ki kažejo na spletno prevaro.	Razume varno uporabo osebnih podatkov in povezano tveganje pri uporabi in pošiljanju. Odgovorno uporablja spletna družbena omrežja in pozna načine varovanja osebnih podatkov na teh omrežjih.

Varnostno kopiranje podatkov	Pozna orodja/programe za varnostno kopiranje podatkov (CD, ključ USB, zunanji disk ipd.) in ve, kako jih povezati z osnovno digitalno napravo, iz katere/v katero želi prenesti podatke.	Za varnostno kopiranje podatkov uporablja tudi oblačne storitve. Odpravlja napake pri prenosu in formatira naprave za shranjevanje podatkov.
Varovanje okolja	Pozna pomen in možnosti za ločevanje digitalnih naprav kot odpadkov in njihov vpliv na okolje.	Upravlja digitalne naprave v skladu z načeli varovanja okolja (npr. varčevanje z energijo, poraba podatkov, način letenja).
UMETNA INTELIGENCA IN ROBOTIZACIJA		
Poznavanje razvoja umetne inteligence		Razume pojem umetne inteligence in jo prepozna v svojem okolju.
Poznavanje navidezne/nadgrajene resničnosti		Pozna pojem navidezne/nadgrajene resničnosti in možnosti uporabe te.
Uporaba digitalne tehnologije v izobraževanju		Pozna možnosti uporabe digitalne tehnologije in jo uporablja v izobraževanju.
Poznavanje domačih in industrijskih robotov		Pozna prednosti in vlogo domačih in industrijskih robotov.
Poznavanje pojma »internet stvari«		Razume pojem »internet stvari« in sledi razvojnim težnjam na tem področju.

SPORAZUMEVANJE V MATERNEM JEZIKU (JEDRNA PISMENOST)⁹

Minimalna raven doseganja temeljne zmožnosti pomeni skromno podlago/temelj, ki omogoča odraslemu branje, pisanje, poslušanje in govorjenje v maternem jeziku za vsakodnevne potrebe. **Optimalna raven** pomeni toliko razvito zmožnost, da se odrasli ne glede na izobrazbo uspešno znajde v različnih življenjskih položajih, ki zahtevajo sporazumevanje v maternem jeziku, to pomeni, da za svoje potrebe dobro obvladuje branje, pisanje in ustno izražanje.

PODROČJA TEMELJNE ZMOŽNOSTI NA MINIMALNI RAVNI	UDELEŽENEC, KI DOSEGA MINIMALNO RAVEN TEMELJNE ZMOŽNOSTI SPORAZUMEVANJE V MATERNEM JEZIKU (JEDRNA PISMENOST), IZKAŽUJE TALE ZNANJA IN SPRETNOSTI:	PODROČJA TEMELJNE ZMOŽNOSTI NA OPTIMALNI RAVNI	UDELEŽENEC, KI DOSEGA OPTIMALNO RAVEN TEMELJNE ZMOŽNOSTI SPORAZUMEVANJE V MATERNEM JEZIKU (JEDRNA PISMENOST), IZKAŽUJE TALE ZNANJA IN SPRETNOSTI:
BRANJE			
Branje različnih preprostih, kratkih besedil	Ob branju označi najpomembnejše podatke (tudi iz nebesednih delov besedila, na primer preglednic) in s svojimi besedami povzame prebrano.	Branje zahtevnejših uradnih, neuradnih in javnih besedil	Ob branju prepozna uradno in neuradno besedilo oziroma javno in zasebno besedilo. Razume pomen prebranega in se glede na vsebino prebranega ustrezno odzove in ukrepa. Branje zahtevnejših besedil na spletu. Pri branju sledi temeljnemu cilju, se ne izgublja v povezavah ne glede na moteče prvine na spletni strani (oglasilni, pojavna okna, zavajajoča sporočila).
Razumevanje prebranega	Prebere navodilo in ga ustrezno uresniči.	Branje za učenje	Svoje branje prilagodi glede na dolžino in zahtevnost besedila. Po potrebi posamezne korake ponavlja, dokler ni zadovoljen z izidom. Časovno nadzira svoje branje (določi si čas in/ali obseg branja).
Glasno branje različnih besedil	Bere razločno in dovolj glasno, da ga poslušalci dobro slišijo.	Kritično branje zahtevnejših besedil	Prepozna namen tvorca besedila, prepozna razliko med informacijo in dezinformacijo ter informiranjem in zavajanjem.
Branje za iskanje informacij v različnih medijih (informacijske table, tiskani mediji)	Poišče informacije o smeri, uri odhoda, uri prihoda, potovanju z javnim prevoznim sredstvom.	Branje, opisovanje, vrednotenje umetnostnih besedil	Bere in razume literarna dela in ob tem izrazi svoje mnenje.
Branje za iskanje informacij iz različnih virov (zemljevidov, leksikonov, razpredelnic)	Zna uporabljati zemljevid (strani neba, legendo, razbrati relief itn.), leksikon (poišče kraj bivanja, uporablja stvarno kazalo, kazalo vsebine, zna razbrati legendo, ve, kaj je geslo itn.) in zna iz razpredelnic razbrati podatke (na primer razdaljo med kraji) ter jih uporabiti.	Branje različnih daljših besedil	Sistematično se loti branja daljšega besedila (predvidi čas za branje, pregleda mednaslove, prebere povzetek ali uvod, pregleda slikovno gradivo, besedilo razdeli na manjše enote itn.).

⁹ Opisniki temeljne zmožnosti sporazumevanje v maternem jeziku (jedrna pismenost) so vzeti iz Knjižice z opisniki Sporazumevanje v maternem jeziku. Glej Literatura in viri za izvedbo programa.

Branje uradnih, neuradnih, zasebnih in javnih besedil	Ob branju prepozna uradno in neuradno besedilo oziroma javno in zasebno besedilo. Zaveda se razlike v uporabi.	Glasovna interpretacija in dramatizacija besedila	Zna glasno in z občutkom prebrati zahtevnejše umetnostno besedilo.
Branje in razumevanje piktogramov	Prepozna piktograme in jih upošteva.	Uporaba temeljnih jezikovnih priročnikov pri branju	Uporablja temeljne sodobne jezikovne priročnike in poišče potrebne informacije.
PISANJE			
Izpolnjevanje obrazcev	Pregleda tiskani obrazec in ga po navodilih izpolni. Zna pravilno izpolniti spletni obrazec (preveriti zna varnost spletne povezave: v naslovu mora biti HTTPS, ključavnica), vnese podatke v vsa zahtevana polja (označena z *). Upošteva pomen pravilnega vnosa in varovanja podatkov. Zna izpolniti univerzalni plačilni nalog (UPN), tiskano in spletno različico.	Pisanje različnih vrst besedil (prošnje za zaposlitev, življenjepisa, voščila, neuradnega in uradnega opravičila)	Pri pisanju upošteva pravopisna in oblikovna pravila. Zna napisati prošnjo za zaposlitev, življenjepis, voščilo ali opravičilo.
Pisanje preprostih besedil	Slišano zapiše v obliki preprostega zapisa.	Pisanje dopisov	Pravilno napiše glavo dopisa. Pri tem pravilno strukturira dopis z uvodom, jedrom in sklepom. Z dopisom nedvoumno izrazi namen pisanja ter pri pisanju pazi na slovnično in pravopisno pravilnost.
Zbiranje, urejanje in zapisovanje informacij	Izdela miselni vzorec. Zbere, uredi in zapiše informacije okrog ključnega pojma. Zapis opremi z risbami, simboli itn.	Opisovanje vsakdanjega življenja	Razumljivo in jezikovno pravilno zapiše dogodek iz vsakdanjega življenja, želje in pojasnila.
Pisanje po nareku	V zapisu slišane informacije pravilno uporabi ločila in veliko začetnico.	Izpolnjevanje zahtevnejših obrazcev	Natančno sledi navodilom (kđaj uporabiti velike tiskane črke itn.) za izpolnitev obrazca. Zna izpolniti obrazec za vlogo za uveljavljanje pravic iz javnih sredstev.
Pisni opis predmeta, osebe, kraja	Opiše osebo, predmet in kraj po zakonitostih opisa (natančnost, jedrnatost, vrstni red itn.)	Pisanje avtorskih besedil (članki, prispevki, seminarske naloge itn.)	V svojih zapisih upošteva temeljna pravopisna pravila in pravila pisanja različnih vrst besedil.
Pisanje elektronskih sporočil	Pozna specifične (kratkost, jedrnatost, jasnost) komunikacije po e-pošti in se zaveda prednosti tovrstne komunikacije pred drugimi vrstami komunikacije.	Dopisovanje po e-pošti	Ob upoštevanju spletnega bontona učinkovito spletno komunicira po e-pošti.
Pisanje dopisov	Pozna strukturo dopisa in napiše preprost dopis (glava dopisa, smiselna vsebina, podpis, datum in kraj).	Pisanje besedil s strokovno vsebino	Na poljubno strokovno temo zbere in pripravi vire ter napiše besedilo.
POSLUŠANJE IN GOVORJENJE			
Poslušanje in razumevanje sogovornika	Sodeluje v preprostem pogovoru. Drugega posluša, ne da bi mu segel v besedo, ter mu odgovarja na vprašanja v skladu s temo pogovora.	Sporazumevanje v skupini	Spoštuje demokratična načela sporazumevanja v skupini in zna dejavno poslušati.
Razumevanje osnovne nebesedne komunikacije	Prepozna nebesedno komunikacijo v pogovoru in se nanjo ustrezno odzove. Svojo nebesedno komunikacijo prilagodi okoliščinam.	Govorno nastopanje	Se temeljito pripravi na nastop (naredi privlačen uvod, jasno in zanimivo predstavi vsebino in se drži predvidenega časa). Pri tem uporablja položaju primerno jezikovno zvrst in ustrezno nebesedno sporazumevanje.

Telefonski pogovor	Pri telefoniranju se predstavi, pojasni namen klica, govori razumljivo, pazi na trajanje pogovora, strpno poslušá sogovornika in mu pri tem ne sega v besedo ter vljudno konča pogovor.	Predstavitev delodajalcu	Pridobi ustrezne podatke, ki so pomembni za osebno predstavitev pri delodajalcu, in se pripravi na pogovor. S svojo predstavitvijo, izražanjem in vsebino pogovora je sposoben prepričati delodajalca.
Sporazumevanje v javnih ustanovah	V uradnih ustanovah pridobi informacije in sporoči svoje potrebe. Pojasni namen obiska ustanove, opiše svoje težave, želje in potrebe, strpno in samozavestno govori z uradnimi osebami ter po potrebi prosi za dodatna pojasnila.	Predstavljanje (dela, okolja, vsakdanjih dogodkov itn.)	Jasno in zanimivo pripoveduje drugim o svojih izkušnjah, svojem kraju ali dogodku.
Izražanje misli, želja, potreb, nasvetov v različnih okoliščinah	Jasno, razločno in vljudno vpraša po (dodatnih) informacijah in prosi za pojasnila.	Obnova besedila	S svojimi besedami zna obnoviti prebrano besedilo v knjigi, učbeniku, priročniku, časniku ali reviji.
Predstavljanje	Se pripravi za pogovor in se predstavi delodajalcu.		
Iskanje in zbiranje informacij	Med iskanjem informacij postavlja vprašanja ustreznim osebám.		
Izražanje preprostih navodil	Razumljivo pove preprosta navodila.		
Povzemanje prebranega besedila	V kratkem monologu v nekaj točkah povzame besedilo.		

KULTURNA ZAVEST IN IZRAŽANJE¹⁰

Minimalna raven doseganja temeljne zmožnosti pomeni skromno podlago/temelj, ki odraslemu omogoča sprejemati in uživati kulturne dobrine in zaradi njih izboljševati kakovost svojega življenja in življenja drugih. **Optimalna raven** pomeni tako razvito zmožnost, da se odrasli ne glede na izobrazbo uspešno znajde v različnih življenjskih položajih, ki zahtevajo to temeljno zmožnost. To na primer pomeni, da pomaga razvijati kulturni produkt, da ta dobi pristne značilnosti lokalnega okolja; predstavi lokalne kulturne posebnosti, ki jih bodo v drugem okolju razumeli in lahko povezali s skupnimi evropskimi kulturnimi vrednotami; se prilagaja novemu kulturnemu okolju; razvija zavzetost za razumevanje kulturnega izražanja in ima kritičen odnos do umetniške produkcije.

PODROČJA TEMELJNE ZMOŽNOSTI NA MINIMALNI RAVNI	UDELEŽENEC, KI DOSEGA MINIMALNO RAVEN TEMELJNE ZMOŽNOSTI KULTURNA ZAVEST IN IZRAŽANJE, IZKAZUJE TALE ZNANJA IN SPRETNOSTI:	PODROČJA TEMELJNE ZMOŽNOSTI NA OPTIMALNI RAVNI	UDELEŽENEC, KI DOSEGA OPTIMALNO RAVEN TEMELJNE ZMOŽNOSTI KULTURNA ZAVEST IN IZRAŽANJE, IZKAZUJE TALE ZNANJA IN SPRETNOSTI:
TO SEM			
Poznavanje lastnih kulturnih vrednot in znanja	V svoji skupnosti govori materni jezik in praznuje praznike.	Prilagajanje nenehnim spremembam in odprtost za nove izzive	Sprememb in novosti se ne prestraši in jih sprejema kot priložnost za boljše življenje.
Poznavanje lastne kulture	Zaveda se svojih navad in šeg.	Ohranjanje lastne kulture	Ohranja navade in šege svoje skupnosti.

¹⁰ Opisniki temeljne zmožnosti kulturna zavest in izražanje so vzeti iz Knjižice z opisniki Kulturna zavest in izražanje. Glej Literatura in viri za izvedbo programa.

Poznavanje lokalne in nacionalne kulture	Pozna lastno kulturo in kulturo drugih, na primer jezik, verovanje, glasbo, obrt in rokodelstvo.	Poznavanje lokalne, nacionalne in evropske kulturne dediščine	Pozna razlike med lastno kulturo in kulturo drugih, kot so jezik, verovanje, glasba, obrt in rokodelstvo.
Poznavanje dogodkov iz preteklosti	Pozna dogodke iz preteklosti, ki so vplivali na sedanje življenje v skupnosti.	Razumevanje vpliva dogodkov	Povezuje dogodke iz preteklosti in njihov vpliv na sedanost.
Poznavanje nacionalnih praznikov	Pozna pomen in izvor nacionalnih praznikov.	Poznavanje pomena nacionalnih praznikov	Pozna pomen in izvor nacionalnih praznikov.
		Samopotrjevanje	Zaveda se pomembnosti potrjevanja z znanjem in sposobnostmi, ceni in neguje socialno vključenost.
USTVARJALNOST			
Umetniško izražanje zamisli, čustev in izkušenj	Najde najprimernejšo obliko ustvarjalnega izražanja zase.	Razvijanje ustvarjalnosti in umetniškega izražanja	Razvija svoje sposobnosti umetniškega ustvarjanja in jih prenaša drugim.
Kulturna ustvarjalnost	Obiskuje predstave, prireditve, literarne dogodke, kjer na primer predstavljajo šege in navade o ljudskem izročilu in leposlovna dela.	Kulturna ustvarjalnost	Sodeluje pri dogodkih, kjer predstavljajo ljudsko izročilo šeg in navad.
Naturalna menjava	Prepozna priložnost in obliko za menjavo izdelkov, ker ceni, kar je ustvaril nekdo drug.	Prepoznavanje poslovnih priložnosti kulturnega ustvarjanja	Prepozna pomen podjetnosti za lastne zamisli in izdelke.
Poznavanje različnih vrsti umetnosti	Pozna različne vrsti umetnosti – glasbeno, likovno, plesno, dramsko umetnost itn.	Ločevanje in razumevanje različnih načinov kulturnega izražanja	Sodeluje pri različnih načinih kulturnega izražanja.
		Smisel za promocijo	Zna poiskati možnosti in načine za predstavitev lastnega umetniškega dela.
		Smisel za kritično oceno del drugih	Pri umetniško-kulturnih delih pojasni svoj pogled in dopušča drugim drugačno mnenje.
IZ RODA V ROD			
Poznavanje ustvarjalnosti prednikov	Pozna ustvarjalnost in delo svojih prednikov.	Poznavanje ustvarjalnosti prednikov	Pozna ustvarjalnost in delo ljudi svoje vasi, mesta in regije.
Razumevanje vrednosti ohranjanja kulturne dediščine	Ve, da je kulturna dediščina zelo dragocen vir starega znanja, in skrbi za ohranjanje tega.	Ohranjanje kulturne dediščine	Poznavanje kulturne dediščine deli z drugimi.
Varovanje naravne dediščine in okolja	Zaveda se pomena resnične odgovornosti in skrbi za okolje za sedanje in prihodnje rodove.	Varovanje naravne dediščine in okolja	Varuje naravno dediščino in s pozitivnim zgledom skrbi prenaša na mlajše rodove.
Spoštljiv odnos do kulturnih spomenikov	Zanima se za kulturne spomenike lokalnega in nacionalnega pomena.	Spoštljiv odnos do starodobnih predmetov	Ohranja in varuje starodobne predmete.
Čustveni spomin	Zaradi spominov na otroštvo ohranja kulturno dediščino.	Čustveni spomin	S kulturnim ustvarjanjem oživi svoje spomine na preteklost.
BOGATI V RAZLIČNOSTI			

Poznavanje različnih kultur	Pozna različne veroizpovedi in se zanima za zgodovino različnih veroizpovedi.	Razumevanje in spoštovanje različnih kultur	Prilagaja se novemu kulturnemu okolju.
Spoštovanje vrednot drugih	Upošteva, da ima vsak posameznik svoje vrednote.	Spoštovanje vrednot in prepričanj drugih	Spoštuje in spodbuja ohranjanje vrednot drugih.
Medgeneracijska in medkulturna komunikacija	Razume, da se različne generacije in kulture med seboj razlikujejo.	Medgeneracijska in medkulturna komunikacija	Zaveda se pomena krepitev dialoga med različnimi generacijami in kulturami.
RADOVEDNOST IN DVOM			
Zanimanje za ustvarjalnost drugih	Pri rokodelskih in umetniških delih spremlja delo drugih in se zanima za različne načine in tehnike dela.	Odprtost za medsebojno kulturno vplivanje	Pri lastnem ustvarjanju se napaja iz posebnosti različnih kultur.
Odprtost za nove izkušnje	Odkrivanje in uresničevanje priložnosti za iskanje novega znanja in preizkušanje novih veščin.	Zanimanje za nacionalne in tuje kulturne dogodke	Spremlja kulturno dogajanje v domačem in tujem okolju.
Zanimanje za kulturne dogodke	Spremlja kulturno dogajanje v lokalnem okolju in se udeležuje raznovrstnih dogodkov.	Iskanje informacij z različnimi sodobnimi mediji ter njihova odgovorna in varna uporaba	Ob spletnem iskanju informacij o kulturnih dogodkih poskrbi za odgovorno in varno uporabo.
Iskanje informacij o kulturnih dogodkih v različnih sodobnih medijih	Na spletu poišče informacije o različnih kulturnih dogodkih v mestu (razstavah, predstavah ipd.).	Vrednotenje informacij ali podatkov	Razvije kritičen odnos do medijskih ocen umetniškega ustvarjanja posameznika in njegovih del.

6 TRAJANJE IZOBRAŽEVANJA

Program obsega 100 ur organiziranega izobraževalnega dela z udeleženci programa.

7 IZPITNI KATALOG ALI DRUGI NAČINI PREVERJANJA ZNANJA

V programu se preverjajo znanja in spretnosti na tale način:

- ▶ s samoevalvacijo udeležencev izobraževanja ob udeležbi,¹¹
- ▶ s formativnim spremljanjem napredka udeležencev med celotnim programom,
- ▶ s sumativnim spremljanjem napredka udeležencev po dokončanih sklopih in ob koncu programa.

¹¹ Za vsako temeljno zmožnost je pripravljen predlog pripomočka za delo z udeleženci izobraževanja. Glej Literatura in viri za izvedbo programa.

V programu UŽU – RŽU so znanja in spretnosti izraženi z opisniki. Ti zelo jasno in nazorno popisujejo neformalno znanje, ki ga ima posameznik, zato so v fazi preverjanja in ocenjevanja znanja in spretnosti nepogrešljivi. Tako bo lahko učitelj oziroma vodja programa zelo natančno opredelil posameznikova znanja in spretnosti, ki mu bodo rabili kot izhodišče pri odločanju za nadaljnje formalno ali neformalno izobraževanje ali iskanje zaposlitve, morebitnemu naslednjemu delodajalcu ali izobraževalcu pa bodo izhodišče za delo s posameznikom oziroma za ponujanje ustreznega dela.

Priporočeno je opisno ocenjevanje znanja in spretnosti, ki je primernejše za skupine odraslih, ki imajo velike primanjkljaje v temeljnih zmožnostih. Posebno za te skupine odraslih je priporočeno, da se znanje in spretnosti preverja s praktičnimi življenjskimi primeri. Dokazila o pridobljenih znanjih in spretnostih se vlagajo v zbirno mapo posameznega udeleženca programa. Ta dokument ima v programu več vlog: je pripomoček za ugotavljanje potreb in načrtovanje individualnih učnih ciljev, pripomoček za spremljanje in preverjanje doseganja učnih ciljev in je tudi instrument za ocenjevanje doseganja s programom predvidenega znanja in spretnosti.

8 POGOJI ZA UDELEŽBO

Za udeležbo v programu ni treba izpolnjevati posebnih pogojev. Priporočljivo je, da se ob udeležbi v programu odraslim udeležencem omogoči ustreznega oblika preverjanja znanja in spretnosti, zato da se identificirajo posameznikova močna področja pa tudi primanjkljaji, ki bi lahko vplivali na uspešnost posameznika pri doseganju ciljev programa, vključevanju v družbo in tudi pri nadaljnjem učenju in izobraževanju.¹²

Programa se lahko udeležijo odrasli na lastno željo, na predlog društev, podjetja, centra za socialno delo, zavoda za zaposlovanje, izobraževalne organizacije, svetovalca ISIO ali drugih organizacij in strokovnjakov.

9 POGOJI ZA NAPREDOVANJE IN DOKONČANJE PROGRAMA

Udeleženci v programu napredujejo v skladu z osebnim izobraževalnim načrtom. Drugih posebnih pogojev za napredovanje ni.

Pogoji za pridobitev potrdila o usposabljanju so:

- ▶ aktivno sodelovanje pri načrtovanju in izpeljavi programa,
- ▶ napredovanje po individualnem izobraževalnem načrtu,
- ▶ udeležba v 80-odstotkih organiziranega izobraževanja.

12 Učitelji in izobraževalci v Sloveniji lahko od spomladi 2020 za ocenjevanje besedilnih in matematičnih spretnosti ter za ocenjevanje spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatem okolju uporabljajo instrument SVOS – Spletni vprašalnik ocenjevanje spretnosti. To je spletni vprašalnik, ki omogoča veljavne in zanesljive rezultate o spretnostih odraslega. Odraslim je dostopen v javni mreži za izobraževanje odraslih. MIZŠ je vpeljavo individualnega ocenjevanja spretnosti odraslih SVOS v Sloveniji zagotovilo zato, da bi neposredno podprlo prizadevanja omrežja izvajalcev izobraževanja odraslih za kakovostni razvoj. Več na spletni strani: <https://pismenost.acs.si/svos/>.

10 ORGANIZACIJA IZOBRAŽEVANJA

10.1 Didaktično-metodična navodila za izvedbo programa

Učitelj v programu UŽU – RŽU upošteva tale didaktična načela:

NA UDELEŽENCA OSREDINJEN UČNI PROCES

Izhodišče za načrtovanje in samo učenje so udeleženceve učne potrebe in interesi, izraženi v pogovoru in drugih oblikah komunikacije. Upoštevacjo se udeležencevo znanje, sposobnosti, pripravljenost za učenje in zunanje okoliščine, v katerih se uči. Udeleženec ves čas sodeluje pri načrtovanju, izpeljevanju in vrednotenju učenja, naloga učitelja pa je, da mu pomaga razporediti, povezati, premisliti in ovrednotiti posamezne stopnje učenja. Pri tem se postavi v vlogo aktivnega poslušalca in opazovalca; z različnimi vprašanji pa tudi napotki usmerja udeležencevo premišljevanje in pozornost s problema in zahtev, ki jih postavlja pred udeleženca, na organizacijo in strukturo znanja in izkušenj, ki jih ima udeleženec z reševanjem podobnih problemov – ter spodbuja pri udeležencu metakognitivne procese, kot so: opazovanje in definiranje problema s svojimi besedami, razmišljanje o strategijah in načinih razrešitve problema, iskanje in uporaba virov (npr. čas), vrednotenje rešitve.

S tem ko je program v izhodišču usmerjen v aktualne potrebe udeležencev, je zagotovljena prepotrebna vstopna motivacija. Snovalci programa so sledili zamisli, da se bodo udeleženci pripravili udeležiti izobraževalnega programa kljub zadržkom, saj jim udeležba obeta zadovoljitev neke življenjske potrebe, na primer: izboljšanje položaja na delovnem mestu, novo znanje za samostojno dopolnilno dejavnost na kmetiji, socialne spretnosti za vključitev v nova socialna omrežja itn. Da bi dosegli ta cilj, je kurikulum osredinjen na znanje, spretnosti, zmožnosti, ki so nujno potrebni, da bi udeleženci zadostili opredeljeni potrebi. Vsebinsko so v programu na to potrebo vedno vezane informacije o vseh temeljnih zmožnostih. S tem sežejo veliko dlje od vstopne motivacije – udeležence v resnici izobražujejo, saj jih seznanjajo s ključnimi zmožnostmi, ki so danes nujno potrebne za uspešnost v družbi. Tu pa se začne nov krog učenja – sprožajo se novi vpogledi, začne se opolnomočenje in porajajo se nove potrebe po učenju/izobraževanju. Zviševanje ravni temeljnih zmožnosti ni končni cilj; s pridobljenim znanjem in spretnostmi si bodo namreč odrasli prizadevali za boljšo kakovost življenja, dosegali osebne cilje, uspešno nastopali na trgu dela ter se dejavneje vključevali v družbene procese.

POVEZANOST UČNIH VSEBIN Z ŽIVLJENJEM UDELEŽENCEV TER NAČELO UČITELJEVEGA VŽIVLJANJA V ŽIVLJENJE IN KULTURO UDELEŽENCEV

Za uresničevanje ciljev programa učitelji izbirajo vsebine, za katere je pomembno, da izhajajo iz vlog in življenjskih položajev, ki jih imajo udeleženci kot družinski člani, delavci in državljani. Iz njihovega okolja je mogoče izbirati vsebine, ki jih udeleženci zaradi poznavanja/bližine lažje umestijo med pridobljeno znanje in pri katerih prepoznajo praktično uporabnost naučenega. To učiteljem omogoča, da poiščejo ustrezne življenjske primere, s katerimi se udeleženci lahko identificirajo ali jih prepoznajo kot resnične. Udeleženci spoznajo, da je učenje sredstvo za reševanje problemov. Učenje dobi smisel. Učitelji morajo torej spoznati kulturo, vrednote, interese, potrebe in strukturo življenja, ki ga živijo udeleženci, saj bodo tako lahko vplivali na spremembe pri udeležencih, predvsem tiste, ki se nanašajo na usmerjenost, odnos, dojemanje sebe in drugih. Pri tem lahko uporabijo različne metode in tehnike, ki jim to omogočijo: na primer osebni pogovor z udeležencem, predstavitev ali kratko avtobiografijo udeležencev, občasno sodelovanje drugih članov družine ali skupnosti, v kateri živi udeleženec, na srečanjih, prireditvah ali skupnih akcijah, seznanjanje z dediščino, ljudskim in umetnostnim izročilom kulture, ki ji pripada udeleženec, pridobivanje objektivnih podatkov o okolju in razmerah, v katerih živi udeleženec, in podobno. Tako

delo učiteljem omogoča, da prepoznajo posamezne udeležence kot odrasle in celostne osebnosti ter ustvarijo z njimi enakovreden in na humanističnih vrednotah zasnovan medosebni odnos, udeleženci pa se v programu osebno celostno izrazijo in delujejo kot odrasli, samostojni ljudje.

NAČELO POVEZLJIVOSTI UČNIH VSEBIN, UČNIH METOD IN UČNEGA GRADIVA

Ravnanje po tem načelu udeležencu omogoča, da spozna funkcijsko zvezo med posameznimi temeljnimi zmožnostmi in jih celostno uporabi v različnih okoliščinah. Ustvari se tudi priložnost, da predmet in probleme, ki jih rešuje, opazuje z zornega kota različnih razlag in jih poskuša rešiti na različne načine. Tako si kritično izoblikuje svoj pogled na različne pojave pa tudi na svoje načine reševanja problemov in svoj slog učenja. Pri tem so učiteljem in udeležencem v pomoč opisniki temeljnih zmožnosti. Opisniki pomagajo abstraktno temeljno zmožnost konkretizirati, jo narediti uporabno, predvsem pa jo »napolniti« s primeri iz vsakdanjega življenja odraslih. Temeljno zmožnost nasičujejo t. i. »jedrni opisniki«, ki izražajo jedro temeljne zmožnosti in jo diferencirajo od drugih. Opisniki omogočajo lažje prilagajanje izvedbenega kurikula posameznim udeležencem in njihovim potrebam, razvit je tudi instrument za vstopno in končno preverjanje pridobljenih znanj in spretnosti ter samoevalvacijo. Andragoški center Slovenije je v večletni razvojni dejavnosti oblikoval zbirko opisnikov za temeljne zmožnosti, ki opisujejo vsakdanje življenje udeležencev različnih programov UŽU, hkrati pa so dovolj splošni, da presegajo konkretno navezanost na specifično okolje ali cilje programa (Javrh, 2016). Ta zbirka je zdaj na voljo v obliki knjižic z opisniki osmih temeljnih zmožnosti.¹³ To so inovativna orodja, ki jih učitelji v programih UŽU lahko uporabljajo za kakovostno izobraževalno delo z ranljivimi skupinami odraslih in krepitev njihovih temeljnih zmožnosti, ki jih opredeljuje Evropski referenčni okvir temeljnih zmožnosti.

Pri tem je posebno učinkovito projektno učenje, pri katerem si udeleženec ali skupina udeležencev izbere področje ali predmet učnega projekta, izdelava načrt, izpelje in ovrednoti delo in učenje, ki so ga ob tem opravili. Učitelji načelo uresničijo tako, da poleg poudarjenih vsebin, na primer uporabe osebnega računalnika, obravnavajo integralne probleme, na primer pisanje prošnje na računalnik, in jih vzporedno ob problemih, povezanih z računalništvom, opozarjajo tudi na druge prvine pismenosti, kot so vsebinska, oblikovna in pravopisna korektnost prošnje. Pri tem lahko uporabljajo različne metode učenja, pri katerih udeleženci rešujejo probleme enkrat individualno, drugič v dvojicah ali majhnih skupinah, primerjajo različne posamezne in skupinske rešitve ter se ob tem naučijo predstavljati, zastopati in zagovarjati svoje mnenje, pri tem pozorno poslušati druge in se kritično odzivati. Spodbujanje komunikacije in interakcij med udeleženci pripomore k večji povezanosti v skupini, spodbuja udeležence in jim daje dobre neposredne izkušnje s timskim delom.

NAČELO INDIVIDUALIZACIJE UČENJA IN ZVEZNEGA SPREMLJANJA NAPREDOVANJA

Program je zasnovan tako, da zahteva od učiteljev pomoč udeležencem pri izdelavi osebnega učnega načrta. Ta zajema opredelitev osebnih učnih ciljev, nalog in korakov, ki jih bo udeleženec opravil na poti do cilja, okvirno opredelitev časovnih rokov za izpeljavo posameznih učnih korakov ter oblik in časovnih intervalov preverjanja znanja in vrednotenja učnega procesa. Pri neposrednem stiku z udeleženci učitelji sodelujejo z udeležencem pri načrtovanju in vrednotenju napredovanja po učnem načrtu ter pri morebitni modifikaciji učnega načrta. V tem dialogu učitelj poudarja predvsem napredovanje posameznika in usmerja njegovo pozornost na primerjavo njegovega znanja pred začetkom izobraževanja z novim znanjem in stopnjo neodvisnosti, ki jo je udeleženec že dosegel. Hkrati pa ga spodbuja k nadaljnjemu učenju in definiranju novih učnih

13 Opisniki temeljnih zmožnosti so bili razviti s kvalitativnim raziskovalnim pristopom akcijskega raziskovanja. Podroben opis metode je zapisan v Priročni knjižici z navodili – Opisniki temeljnih zmožnosti. Glej Literatura in viri za izvedbo programa.

ciljev. Pri vrednotenju napredka udeleženca spodbuja, naj sam izrazi svoje mnenje o napredovanju, učitelj pa to pozneje upošteva kot enakovredno prvino evalvacije. Tako postajajo udeleženci samostojnejši in odgovornejši za svoje učenje.

NAČELO IZBIRNOSTI

To načelo zadeva predvsem možnost izbire učnih vsebin, ob katerih si udeleženci izboljšujejo svoje temeljne spretnosti. Načelo izbirnosti je najtesneje povezano z načelom življenjske bližine, saj predvideva, da poteka učenje ob vsebinah, ki jih izberejo udeleženci programa, ker so zanje zanimive in/ali pomembne za njihovo življenje. Udeleženci lahko izbirajo med sicer predpisanimi učnimi vsebinami, ki pa so v programu ravno zaradi tega zelo široko in splošno opredeljene, na primer Družina in dom, Telo in zdravje, Domača ekonomika, Kultura in družba. Izbirnost je tako omogočena na eni strani med predpisanimi področji, na drugi pa tudi pri konkretizaciji učne vsebine ali izbiri problema in problemskega položaja. Učenje bo zasnovano na problemih, ki so za udeležence pomembni in aktualni tudi glede pridobivanja znanja in temeljnih spretnosti, potrebnih za uspešno reševanje problema.

10.2 Priporočene vsebine programa

Priporočene vsebine za projektno obliko dela pripomorejo k širjenju splošne razgledanosti ter razvijanju znanja in spretnosti na posameznih področjih temeljnih zmožnosti odraslih udeležencev programa. Učitelji bodo podrobneje opredelili vsebine tako, da bodo upoštevali značilnosti in potrebe vsakokratne konkretne skupine udeležencev. Izbirali bodo med priporočenimi vsebinami, lahko pa bodo dodali tudi nove vsebine, za katere bodo ocenili, da so najprimernejše za doseganje teh ciljev. Glede na življenjske okoliščine so izbrane ciljne skupine, prilagojene udeležencem, da bi z njimi zadostili svojim potrebam po temeljnem znanju in spretnostih.

Starejši udeleženci aktivno sodelujejo pri izbiri in izvedbi projektov ter tako razvijajo temeljne in socialne spretnosti, pridobivajo učne veščine in sprejemajo zamisel vseživljenjskega učenja, se navajajo na delo z informacijsko-komunikacijsko tehnologijo ter spoznavajo načela aktivnega državljanstva. Najpomembnejše je, da so vsebine blizu trenutnemu življenjskemu položaju udeležencev in pomembne zanj.

SKUPNE VSEBINE	
Osebna identiteta	<ul style="list-style-type: none"> ▶ ime, priimek, naslov, telefon ▶ starost, datum in kraj rojstva, stan, osebni dokumenti, državljanstvo ▶ izvor (narodnost), poklic, interesi, konjički ▶ videz, značaj, temperament, razpoloženje in čustveno stanje, počutje
Družina in dom	<ul style="list-style-type: none"> ▶ člani družine in odnosi med njimi ▶ prazniki in družinske navade
Osebna razmerja	<ul style="list-style-type: none"> ▶ odnosi med ljudmi (moški – ženske, formalni – neformalni itn.) ▶ prijateljstvo
Prosti čas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ konjički, zabava, obiski različnih prireditev, obisk knjižnice ▶ kino, gledališče, koncerti, radio, televizija ▶ šport in rekreacija, ples ▶ počitnice, dopust
Turizem	<ul style="list-style-type: none"> ▶ države, dežele, mesta in znamenitosti ▶ orientacija, transport, namestitev, prenočevanje ▶ osebni dokumenti, prtljaga

Telo in zdravje	<ul style="list-style-type: none"> ▶ osebna higiena in kozmetika ▶ telesno in duševno počutje, bolezni ▶ zdravstveno zavarovanje, zdravstvene storitve ▶ prva pomoč
Ekonomika	<ul style="list-style-type: none"> ▶ nakupi, moda in oblačila, cene in razprodaje, reklame ▶ mere, uteži, denar, načini plačevanja, različne storitve
Hrana in pijača	<ul style="list-style-type: none"> ▶ jedi in pijače, obedi, obroki, recepti ▶ restavracije, jedilni listi, naročanje ▶ zdrava/nezdrava hrana
Javno življenje	<ul style="list-style-type: none"> ▶ javni napisi, reklame, pošta, telefon, banka, šola, carina, promet ▶ policija, prva pomoč, bolnišnica, servisi, razne informacije
Kultura in družba	<ul style="list-style-type: none"> ▶ vrste umetnosti, zgodovinske in druge zanimivosti, jezik, vera, prazniki ▶ šege in navade, aktualni dogodki, življenjski standard
Mediji	<ul style="list-style-type: none"> ▶ radio, televizija, tisk, medmrežje
Naravno okolje	<ul style="list-style-type: none"> ▶ ure, deli dneva, meseci, letni časi, koledar ▶ vreme, podnebje, dežele in pokrajine ▶ rastline in živali ▶ poseganje v naravo, ekologija
POSEBNE VSEBINE	
Socialne mreže	<ul style="list-style-type: none"> ▶ osebne in skupnostne socialne mreže v moji življenjski bližini
Socialna varnost	<ul style="list-style-type: none"> ▶ dohodki, prejemki, stanovanje, premoženje, viri in načini preživljanja ▶ varna starost ▶ ustanove v okolju, kjer živim
Učenje za potrebe vsakdanjega življenja	<ul style="list-style-type: none"> ▶ zapisovanje in pomnjenje življenjskih dogodkov, metode arhiviranja in pomnjenja ▶ informacijsko-komunikacijska tehnologija za potrebe vsakdanjega življenja (avtomat zdravstvenega zavarovanja, bankomat, e-uprava, e-komunikacije idr.) ▶ spremljanje razpisov, pisanje prošenj za razne namene ▶ nakupi s popusti ▶ varno varčevanje za stare dni
Aktivno preživljanje prostega časa	<ul style="list-style-type: none"> ▶ kakovostno in dejavno preživljanje prostega časa v starosti za vse potovanja in izleti ▶ nevarnosti in koristi športa v starosti ▶ delo v starosti ▶ učenje in izobraževanje v starosti ▶ kaj ponuja okolje, kjer živim
Zdravje do starosti	<ul style="list-style-type: none"> ▶ zdrava in zmerna hrana ▶ varčna prehrana ▶ gibanje v poznih letih ▶ zdravje za moške in zdravje za ženske ▶ kam po nasvet v okolju, kjer živim

10.3 Priporočene metode in oblike dela ter izvedbe programa

Temeljna oblika in metoda dela je učenje v učnih projektih. V tem programu so lahko kratki učni projekti, ki jih skupina izpelje na enem ali dveh učnih srečanjih, lahko pa si že na začetku izbere učni projekt, ki ga bo uresničevala na več učnih srečanjih, tako da bo pri posameznem učnem srečanju obravnavala eno od nalog, ki si jih bo določila v učnem projektu. Pri projektne učenju je pomembno, da si skupina izbere zanjo pomemben življenjski problem in ga obravnava z različnih zornih kotov. Pri tem mora biti učitelj pozoren predvsem na postavljanje učnih ciljev. Paziti mora, da so v njem obravnavane različne prvine jedrne pismenosti, poudarjene temeljne zmožnosti in da je upoštevana večina opredeljenih znanj in spretnosti v katalogu znanja. Projektno učenje udeležencem omogoča, da se povezujejo z različnimi posamezniki in institucijami v okolju, s katerimi

lahko sodelujejo različno – na primer pri pridobivanju informacij o okolju ali tako, da skupaj izpeljujejo katerega od projektov.

Organizacija izvedbe programa se natančno določi v izvedbenem kurikulu, ki ga pripravi organizacija, izvajalka programa. Ta določi tudi vsebine odprtega dela programa. Obvezni sestavni del izvedbenega kurikula je osebni izobraževalni načrt udeležencev programa. Pripravi ga udeleženec v sodelovanju z učiteljem.

Glede na ciljno skupino, ki ji je program namenjen, se lahko uporabljajo tudi individualne oblike poučevanja. Organizirane oblike se lahko kombinirajo s samostojnim učenjem ali učenjem ob konzultacijah, ki je namenjeno utrjevanju in poglobljanju pridobljenega znanja in spretnosti.

Izvajalska organizacija zagotovi dva usposobljena učitelja, ki izvajata program sočasno. Oba izpeljujeta program v skladu z njegovimi standardi in v sodelovanju z izvajalsko organizacijo skrbita za pridobivanje udeležencev. V ta namen pripravljata ustrezne informacije, s programom seznanjata različne ustanove v svojem okolju ipd. Učitelja sta odgovorna za načrtovanje in kakovost izpeljave, izpeljavo usmerjata strokovno in organizacijsko ter skrbita za sodelovanje z drugimi partnerji programa (financerji, zunanjimi evalvatorji, strokovnimi nosilci programa, predstavniki lokalne skupnosti, javnih občil itn.). Za kakovostno izvajanje programa in doseganje njegovih ciljev je najpomembnejše dobro poznavanje spreminjajočih se potreb in položaja ciljnih skupin v družbi, ki lahko sprožijo potrebo po prenavljanju programa. Posebnosti učiteljeve vloge v programih za razvijanje temeljnih zmožnosti so: poznati mora socialno-kulturni in ekonomski kontekst okolja, v katerem deluje; prenašati mora znanje in sooblikovati temeljne zmožnosti pa tudi nekatera splošna znanja o okolju – to udeležencu omogoči, da se vključi v družbeno in delovno življenje; čim bolj načrtuje svoje delo v sodelovanju z udeležencem. Omogočati mora učenje, ki je kontekstualizirano, relevantno, reflektivno in analitično; učitelji delujejo v timu ali dvojici. Učitelj je obenem oblikovalec, pospeševalec, posrednik, inštruktor, ocenjevalec in organizator. Njegova vloga ni samo, da podpira učenje, temveč tudi to, da podpira in spremlja napredek. Mora poznati in razumeti skupnost, v kateri dela, in izrabiti dinamiko lokalnih omrežij ter partnerstva; njegovo strokovno znanje je zasnovano na veščinah in znanju, ki naj se prenese, na tehnikah prenosa, na veščinah, ki so povezane z družbeno in poklicno vključenostjo, na razumevanju potreb deležnikov (analiza potreb, umeščanje, sooblikovanje programov, medkulturno delo, upravljanje/uporaba razlike). Ob tem je treba posebej poudariti tudi potrebo po tem, da so strokovni delavci deležni sistematične skrbi za njihov profesionalni razvoj, tako da morejo razviti profesionalno identiteto učitelja v programu za razvoj pismenosti oziroma v programih za opolnomočenje ranljivih ciljnih skupin. Vloga učitelja in njegova usposobljenost za uspešno delo z ranljivimi skupinami sta odločilni za zagotavljanje kakovostnega izobraževanja.

Ker so to programi, v katere se vpisujejo odrasli udeleženci s primanjkljaji na področju temeljnih spretnosti, je priporočljivo, da organizacija, ki izpeljuje program, zagotovi še sodelovanje učitelja pomočnika, ki opravlja delo prostovoljsko (brezplačno). Kot učitelji pomočniki lahko sodelujejo študentje (lahko tudi za potrebe študijske prakse), dijaki zadnjih letnikov srednjih šol, strokovnjaki s posameznih področij ali drugi prostovoljci (npr. upokojeni učitelji).

10.4 Viri za izvedbo programa

Učno gradivo izbirajo učitelji. Pri izbiri in izdelavi učnega gradiva je treba upoštevati tale merila: obsegati mora v programu zajete vsebine; ustrezati mora sodobnim didaktičnim načelom; didaktično in metodično mora biti usklajeno s temeljnimi cilji programa. Priporočljivo je, da učno

gradivo zajema tudi gradivo, ki ga pripravijo udeleženci sami, ki je iz njihovega ožjega življenjskega okolja in se nanaša na uresničevanje njihovih vsakdanjih potreb (npr. brošure o lokalnem okolju, znamenitostih, pomembnih osebnostih, stari zemljevidi, navodila, razni avtohtoni recepti). Priporočeni viri za izvedbo programa so navedeni v dodatku Literatura in viri za izvedbo programa.

10.5 Priporočeno število udeležencev

Priporočeno število je udeležencev je od 12 do 16.

10.6 Časovna razporeditev

Izobraževanje izvajajo izobraževalne organizacije za odrasle. Organizacija, ki izpeljuje program, lahko v skladu s programom porazdeli celotno vsoto ur glede na potrebe učne skupine in posameznika, učno obliko in druge okoliščine, v katerih poteka izobraževanje. Praviloma se program izpelje v krajših sklopih (od 4 do 5 andragoških ur) v skupnem trajanju 6 mesecev.

10.7 Evalvacija programa

Evalvacija programa je stalna strokovna naloga izbrane strokovne organizacije, ki je s svojimi strokovnimi in raziskovalnimi zmogljivostmi ter vsebino dela pristojna za opravljanje evalvacije. Metoda evalvacije naj izhaja iz strokovne presoje evalvacijskih ciljev ter naj bo usmerjena v kvalitativne analize, ki so uveljavljene v izobraževanju. Pri izpeljavi programa bo potekala tudi sprotne notranja evalvacija učnih dosežkov, ki jo opravljajo udeleženci.

11 ZNANJE IN USPOSOBLJENOST STROKOVNIH DELAVCEV

Zaradi narave programa in značilnosti ciljne skupine starejših manj izobraženih odraslih, ki se udeležuje programa UŽU – RŽU, je priporočljivo, da imajo izvajalci specifična znanja s tehle področij: poznavanje teoretskih temeljev in modelov za delo z ranljivimi skupinami odraslih; poznavanje značilnosti ciljne skupine programa; poznavanje izobraževalnih in drugih potreb ciljne skupine in ustrezno izvedbeno načrtovanje; obvladovanje sodobnih andragoških metod za delo z ranljivimi skupinami odraslih; poznavanje pomena temeljnih zmožnosti posameznika za življenjsko uspešnost na področju osebne izpolnitve, sodelovanja v družbi in konkurenčnosti in prožnosti v svetu dela; usposobljenost za povezovanje razvoja pismenosti in temeljnih zmožnosti z življenjskimi področji po modelih izobraževanja ranljivih skupin. Priporoča se tudi, da učitelji obnavljajo in posodablajo svoja specifična znanja za izvajanje programa UŽU – RŽU.

VSEBINSKI SKLOP	STROKOVNI DELAVEC	ZNANJE S PODROČJA
Socialne in državljanske zmožnosti	učitelj	visokošolskega izobraževanja sociologije, psihologije ali kulturoloških študij
	učitelj	visokošolskega izobraževanja zgodovine, geografije, filozofije, politologije, pedagogike, andragogike, socialne pedagogike ali slovenistike
Učenje učenja	učitelj	visokošolskega izobraževanja sociologije, psihologije ali kulturoloških študij
	učitelj	visokošolskega izobraževanja pedagogike, andragogike, socialne pedagogike, slovenistike ali matematike
Digitalna pismenost	učitelj	visokošolskega izobraževanja sociologije, psihologije ali kulturoloških študij
	učitelj	visokošolskega izobraževanja računalništva ali informatike, pedagogike, andragogike, socialne pedagogike, slovenistike ali matematike.
Sporazumevanje v maternem jeziku (jedrna pismenost)	učitelj	visokošolskega izobraževanja sociologije, psihologije ali kulturoloških študij
	učitelj	visokošolskega izobraževanja pedagogike, andragogike, socialne pedagogike, razrednega pouka ali slovenistike
Kulturna zavest in izražanje	učitelj	visokošolskega izobraževanja sociologije, psihologije ali kulturoloških študij
	učitelj	visokošolskega izobraževanja pedagogike, andragogike, socialne pedagogike, slovenistike, zgodovine, geografije ali politologije
Odprti del programa		
določil izvajalec	določil izvajalec	določil izvajalec

12 POTRDILO O USPOSABLJANJU

Udeleženci programa dobijo ob koncu potrdilo o usposabljanju, ki je javna listina. Potrdilo ima obvezno prilogo z navedbo pridobljenih znanj in spretnosti, kadar je to smiselno, pa tudi izpeljanih učnih projektov.

Literatura in viri za izvedbo programa

DELO	OPIS
Javrh, P. (ur.). (2011). Obrazi pismenosti . Ljubljana: Andragoški center Slovenije.	Monografija Obrazi pismenosti prinaša razmislek o različnih vidikih pismenosti, ki jo avtorji in avtorice pogosto povezujejo s konceptom družbene (ne)pravičnosti in družbeno ranljivih skupin. Teoretična ozadja prispevkov so različna, saj avtorji in avtorice razmišljajo s konceptualnimi aparati različnih strok (andragogike, sociologije, psihologije, socialnega dela, književnosti, jezikoslovja itn.). To jasno izriše pismenost kot kompleksen pojav, probleme, ki se porajajo na področju pismenosti, pa kot probleme, ki jih je treba obravnavati in reševati interdisciplinarno.
Javrh, P., Možina, E., Kuran, M. (2010). Evalvacija javno veljavnih programov Usposabljanje za življenjsko uspešnost (UŽU) in Temeljno usposabljanje za učitelje v programih UŽU . [Elektronski vir]: povzetek zaključnega poročila. El. knjiga. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.	Poročilo nacionalne evalvacije javnoveljavnih programov je povzetek namena, ciljev in metodologije evalvacije ter najpomembnejših ugotovitev obsežne evalvacije. Spoznanja in ugotovitve evalvacije so bili podlaga za snovanje monografije Obrazi pismenosti in pozneje za prenovo ter posodobitev javnoveljavnih programov.
Javrh, P. (ur.). (2018). Spretnosti odraslih . [Elektronski vir]. 2., recenzirana in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.	Delo Spretnosti odraslih je pomembno za nadaljnji razmislek o rezultatih nacionalne raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC pa tudi za uporabo teh na makro in mikro ravni. Sestavlja ga 14 prispevkov avtoric in avtorjev, ki osvetljujejo raznotere vidike in izbrane izseke podatkov raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC ter zadnje interpretirajo, da bi našli pojasnila, zakaj je Slovenija dosegla podpovprečne rezultate. Monografija pokaže tudi, da so rezultati v izobraževalni politiki uporabni le, kadar so sad sodelovanja znanosti in stroke, saj le sodelovanje politike, znanosti in raziskovanja lahko uspešno »preseje« in razlaga rezultate ter oblikuje konstruktivna priporočila, ki bodo pomembna za nacionalni kontekst izobraževanja odraslih.
Javrh, P. (2016). Raziskava spretnosti odraslih: metodologija in rezultati – na kratko . Ljubljana: Andragoški center Slovenije.	V priročni knjižici je na kratko in poljudno predstavljena metodologija raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC, ki pomagajo razumeti rezultate raziskave. Uvrščenih je nekaj osnovnih rezultatov za Slovenijo in sodelujoče države.
Javrh, P. in Kuran, M. (ur.). (2012). Temeljne zmožnosti odraslih: priročnik za učitelje . Ljubljana: Andragoški center Slovenije.	Priročnik temelji na avtorskih prispevkih monografije Obrazi pismenosti, Spoznanja o razvoju pismenosti odraslih 2011 (Javrh). Posamezna poglavja so izvlečki izvornih prispevkov avtorjev. Pet poglavij so avtorji pripravili posebej za ta priročnik.
Javrh, P. in Možina, E. (2016). Opisniki temeljnih zmožnosti: priročna knjižica z navodili . Ljubljana: Andragoški Center Slovenije.	Knjižica predstavlja podrobne informacije o projektu in pomenu opisnikov temeljnih zmožnosti. Poda metodološko zasnovo za opredeljevanje opisnikov in predstavi nastajanje vsebin knjižic z opisniki temeljnih zmožnosti ter praktične namige za njihovo uporabo v didaktične namene. Predstavlja teoretsko podkrepitev zasnove. Ta se izraža v krajših knjižicah posameznih temeljnih zmožnosti, ki so namenjene za uporabo v vsakodnevni praksi.
Brezovar, D., Magajne, A., Šarc, S., Javrh, P., Kuran, M., Lenič, S. in Možina, E. (2016). Opisniki temeljne zmožnosti. Matematična kompetenca in osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji . Ljubljana: Andragoški Center Slovenije.	Knjižica podrobno opisuje kompleksno temeljno zmožnost iz dveh delov. Matematična kompetenca in osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji predstavlja sposobnost obvladovanja in uporabe matematičnega načina razmišljanja za reševanje številnih težav v vsakdanjem življenju. Zajema sposobnost in pripravljenost za uporabo matematičnih načinov razmišljanja (logično in prostorsko razmišljanje) in načinov predstavljanja (formule, modeli, konstrukcije, grafi in razpredelnice).
Veldin Bednjanič, O., Brezovar, D., Chvatal, M., Fišer, L., Kušar, D., Magajne, A., Olenik, D., Šarc, S., Šubic, J., Javrh, P., Kuran, M., Lenič, Š. in Možina, E. (2016). Opisniki temeljne zmožnosti. Samoiniciativnost in podjetnost . Ljubljana: Andragoški Center Slovenije.	Knjižica predstavlja podroben opis temeljne zmožnosti samoiniciativnost in podjetnost, ki pomeni uresničevanje posameznikovih zamisli, zajema ustvarjalnost, inovativnost, sprejemanje tveganja ter sposobnost načrtovanja in vodenja projektov za doseganje konkretnega cilja. V pomoč bo posameznikom na delovnem mestu, pri razumevanju ozadja samega dela, izrabljanju ponujenih priložnosti ter tudi v njihovem vsakdanjem življenju in v družbi nasploh

<p>Veldin Bednjanič, O., Chvatal, M., Fišer, L., Olenik, D., Šubic, J., Javrh, P., Kuran, M., Lenič, Š. in Možina, E. (2016). <u>Opisniki temeljne zmožnosti. Sporazumevanje v maternem jeziku.</u> Ljubljana: Andragoški Center Slovenije.</p>	<p>Knjižica predstavlja temeljno zmožnost sporazumevanje v maternem jeziku, ki pomeni sposobnost izražanja in razumevanja pojmov, misli, čustev, dejstev in mnenj v pisni in govorni obliki (poslušanje, govorjenje, branje in pisanje) ter jezikovno medsebojno delovanje na ustrezen in ustvarjalen način v vseh družbenih in kulturnih okoliščinah, kot so izobraževanje in usposabljanje, delo, dom in prosti čas.</p>
<p>Kušar, D., Princes, T., Javrh, P., Kuran, M., Lenič, Š. in Možina, E. (2013). <u>Opisniki temeljne zmožnosti. Učenje učenja</u> [Elektronski vir]. Ljubljana: Andragoški Center Slovenije</p>	<p>Knjižica podaja podrobne informacije o temeljni zmožnosti učenje učenja. Ta zmožnost predstavlja sposobnost učiti se in vztrajati pri učenju, organizirati lastno učenje skupaj z učinkovitim upravljanjem časa in informacij, individualno in v skupinah. Knjižica bo v pomoč bralcu pri zavedanju lastnega učnega procesa in potreb, prepoznavanju priložnosti, ki so na voljo, in sposobnosti premagovanja ovir za uspešno učenje.</p>
<p>Javrh, P., Možina, E., Bider, K., Kragelj, K., Volčjak, D., Sepaher, G., Gjerek, L., Matavž, H., Rejec, P., Babič Ivaniš, N. in Brecej, V. (2018). <u>Digitalna pismenost</u> [Elektronski vir]: opisniki temeljne zmožnosti. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.</p>	<p>Knjižica predstavlja podroben opis temeljne zmožnosti digitalna pismenost, ki pomeni zmožnost posameznika, da uporablja in deluje v digitalnem svetu. Digitalna pismenost je zmožnost varne in kritične uporabe tehnologij informacijske družbe na različnih področjih: pri delu, v prostem času in za sporazumevanje z drugimi. Najpomembnejši sestavni del te zmožnosti je digitalna kompetenca. Ta zmožnost zajema kritično in varno uporabo digitalne tehnologije pri delu, za osebne potrebe v prostem času ter pri sporazumevanju. Pri tem je temeljno računalniško znanje, kot je uporaba računalnika za iskanje, ocenjevanje, shranjevanje, proizvodnjo, predstavitev in izmenjavo informacij ter za sporazumevanje in sodelovanje v skupnih omrežjih na internetu, zgolj podlaga, ki omogoča spoznavanje drugih, hitro razvijajočih se digitalnih orodij.</p>
<p>Javrh, P., Možina, E., Bider, K., Kragelj, K., Volčjak, D., Sepaher, G., Gjerek, L., Matavž, H., Rejec, P., Babič Ivaniš, N. in Brecej, V. (2018). <u>Sporazumevanje v tujih jezikih in jezikovne zmožnosti</u> [Elektronski vir]: opisniki temeljne zmožnosti. 2., recenzirana in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.</p>	<p>Knjižica predstavlja podroben opis temeljne zmožnosti sporazumevanje v tujih jezikih in jezikovne zmožnosti, ki zajema sposobnost podajanja in sprejemanja informacij v različnih jezikih, sposobnost medkulturnega razumevanja in uporabo tujega jezika v ustreznih okoliščinah. Za zmožnost sporazumevanja v tujih jezikih in jezikovne zmožnosti je nujno potrebno zelo različno znanje, kot je na primer poznavanje temeljnega besednjaka in slovnice, zavest o primernih in v jeziku uveljavljenih oblikah najsprejemljivejših besednih zvez pa tudi registrov jezika – to zajema vsaj delno poznavanje nenapisanih socialnih dogovorov, kulturne vplive, spremenljivost ter aktualno rabo jezikov.</p>
<p>Javrh, P., Možina, E., Verdenik, A., Bertoncelj, K., Glažar, D., Jerič, K., Novak Lešnik, U., Oder, K., Oražem, M. in Tamše, E. (2020). <u>Socialne in državljanske kompetence</u> [Elektronski vir]: opisniki temeljne zmožnosti. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.</p>	<p>Knjižica podrobno opisuje temeljno zmožnost socialne in državljanske kompetence, ki na eni strani zajema družbeno oziroma socialno, na drugi pa državljansko perspektivo. Socialni del temeljne zmožnosti zajema osebnostni in družbeni vidik ter se nanaša na sposobnost posameznikovega razmisleka o sebi ter konstruktivnega sodelovanja z drugimi v medosebnih odnosih in različnih socialnih okoljih. Državljski del temeljne zmožnosti pa zaobjema znanje, spretnosti in držo posameznika, da ravna kot odgovoren državljan, ki je dejaven v državljskem in družbenem življenju. Pomembne prvine te temeljne zmožnosti so razvijanje zavesti o vrednotah, povezovanju ter zavedanje o raznolikosti in različnih kulturnih identitetah doma, v Evropi in svetu.</p>
<p>Javrh, P., Možina, E., Verdenik, A., Bertoncelj, K., Glažar, D., Jerič, K., Novak Lešnik, U., Oder, K., Oražem, M. in Tamše, E. (2020). <u>Kulturna zavest in izražanje</u> [Elektronski vir]: opisniki temeljne zmožnosti. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.</p>	<p>V knjižici je predstavljena temeljna zmožnost kulturna zavest in izražanje, ki je v priporočilih Sveta o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje navedena na zadnjem mestu, a zagotovo ne sodi med manj pomembne. Še kako pomembna je za opolnomočenje posameznika, saj poudarja znanje, spretnosti in odnose, ki jih potrebuje za osebno izpolnitev in razvoj. Posebno mesto zavzema pri razvoju kritičnega razmišljanja, ustvarjalnosti, izražanja lastnih zamisli, odgovornosti, občutka pripadnosti in vloge v družbi, medkulturnih spretnosti ter posameznikove identitete.</p>

<p>Serija izobraževalnih filmov Na poti do življenjske uspešnosti: https://pismenost.acs.si/</p> <p>Izobraževalni film Temeljna zmožnost Sporazumevanje v maternem jeziku [Video]. YouTube.</p> <p>Izobraževalni film Temeljna zmožnost Učenje učenja [Video]. YouTube.</p> <p>Izobraževalni film Temeljna zmožnost Samoiniciativnost in podjetnost [Video]. YouTube.</p> <p>Izobraževalni film Temeljna zmožnost Matematične kompetence in kompetence v znanosti in tehnologiji [Video]. YouTube.</p> <p>Izobraževalni film Temeljna zmožnost Digitalna pismenost [Video]. YouTube.</p> <p>Izobraževalni film Temeljna zmožnost Sporazumevanje v tujih jezikih in jezikovne zmožnosti [Video]. YouTube.</p> <p>Izobraževalni film Temeljna zmožnost Kulturna zavest in izražanje [Video]. YouTube.</p>	<p>Zbirko opisnikov temeljnih zmožnosti dopolnjujejo izobraževalni filmi in zvočno gradivo o temeljnih zmožnostih. Zbrani so v seriji Na poti do življenjske uspešnosti. V vsakem filmu izbrani posameznik predstavi posamezno temeljno zmožnost s svojo zgodbo o tem, kako je imel v nekem trenutku življenja težave zaradi neke premalo razvite temeljne zmožnosti, in pot, kako jo je razvijal. Didaktično so filmi zasnovani tako, da jih učeči se in učitelji lahko preprosto uporabljajo. To so preizkušena praktična orodja, uporabna za začetno animiranje in procesno motiviranje udeležencev izobraževanja različnih ranljivih skupin, za različne namene in v različnih fazah izobraževalnega procesa: za samostojno individualno učenje ali kot orodje za skupinsko delo in učenje, kot vaja za ogrevanje in zvečanje motiviranosti ali povzetek za ponavljanje. Filmii so zlasti primerni za odrasle, ki imajo večje težave pri razumevanju besedil in zato informacije lažje sprejemajo v večmedijski obliki. Poglavitna posebnost izobraževalnih filmov Na poti do življenjske uspešnosti je, da so osebne zgodbe predstavljene tako, da postopno odkrijejo univerzalne in prenosljive zakonitosti, ki jih gledalci z lahkoto prepoznajo, saj so podane zelo nazorno in preprosto, kot osebna modrost.</p>
---	---

 REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE
ZNANOST IN ŠPORT

Andragoški center Republike Slovenije
Slovenian Institute for Adult Education

 EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI
SOCIALNI SKLAD